

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

Celosvětová hospodářská krize v roce 2008

Alina Zhdanova

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Alina Zhdanova

Hospodářská politika a správa
Podnikání a administrativa

Název práce

Celosvětová hospodářská krize v roce 2008

Název anglicky

The global economic crisis in 2008

Cíle práce

Předkládaná diplomová práce je věnována celosvětové hospodářské krizi v roce 2008.

Výzkum je zaměřen na jeden stát – Kazachstán.

Cílem předkládané diplomové práce je na základě analýzy provedené na příkladu zvolených sektorů v ekonomice Kazachstánu zjistit důsledky a příčiny dopadu celosvětové hospodářské krize proběhlé v roce 2008. Tento cíl je podmíněn splněním jednotlivých dílčích cílů. Prvním dílčím cílem je zpracování literární rešerše týkající se krize a vybraných makroekonomických ukazatelů. Dalším dílčím cílem je vymezení dopadu krize z roku 2008 na vybrané sektory ekonomiky a výběr sektorů, které byly krizí ovlivněny nejvíce. Třetím dílčím cílem je vymezení vhodné strategie podniků v Kazachstánu, které jim pomohly zvládnout propad poptávky.

Metodika

Metodika napsání diplomové práce reflektuje výše uvedené cíle. Výzkum dopadu krize na sektory ekonomiky je zaměřen na analýzu několika sektorů ekonomiky: bankovníctví, cestovní ruch, stavebnictví, těžba nerostných surovin, maloobchod, doprava, strojírenství, zemědělství a soukromé vysokoškolské vzdělání.

Za časové období byla zvolena časová osa v délce 11 let – od roku 2008 až do roku 2018.

Předmětem zkoumání budou zejména makroekonomické ukazatele:

HDP, HDP na osobu, inflace měřena CPI, PPI a deflátorem, státní dluh a jeho výše vůči HDP, vývoj celkové a dlouhodobé míry nezaměstnanosti, kurz měny vůči USD a EUR, objem vývozu a dovozu, výše finančního a běžného účtu platební bilance. Mezi hlavní použité metody v práci patří dedukce a analýza.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

bankovníctví, citlivost hospodářství, HDP, Kazachstán, krize, státní dluh, strategie podniku.

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. – SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-245-5.

HOLMAN, R. *Ekonomie*. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-387-6.

KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize : jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží: zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3136-0.

KOHOUT, P. *Finance po krizi : důsledky hospodářské recese a co bude dál*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3199-5.

KOHOUT, P. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-5064-4.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Kamila Veselá, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 23. 12. 2019

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 8. 1. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Celosvětová hospodářská krize v roce 2008" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.03.2021 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Kamile Veselé, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady, za vstřícnost a trpělivost při zpracování této práce. V neposlední řadě patří velké poděkování mému manželovi, který mě během celého studia podporoval a nikdy neváhal podat pomocnou ruku.

Celosvětová hospodářská krize v roce 2008

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce je věnována celosvětové hospodářské krizi v roce 2008. Cílem diplomové práce je na základě analýzy provedené na příkladu zvolených sektorů v ekonomice Kazachstánu zjistit důsledky a příčiny dopadu celosvětové hospodářské krize proběhlé v roce 2008.

Růst místního HDP nebyl dotčen krizí z roku 2007-2008, došlo pouze ke zpomalení růstu. Ekonomická krize z let 2007-2008 způsobila zpomalení tempa růstu změn cenové hladiny. Jako zásadní problem se jeví zhoršující se hospodaření státního rozpočtu. Země má dlouhodobé kladné saldo obchodní bilance, problematicky se ovšem jeví struktura – více než 50 % vývozu země činí ropa a zemní plyn.

Krize měla dopad spíše na vybrané banky, které nezvolily vhodnou strategii, ale spíše vycházely jen z jednoho scénáře vývoje situace. Krize způsobila částečný pokles hostů v ubytovacích zařízeních, avšak se jednalo o pokles, který byl vynahrazen již v roce 2010. Dalším dopadem krize z let 2007/2008 je pokles cestování do Almaty a spíše rostoucí zájem o cestování do regionů. Stavebnictví logicky propadlo během krize, avšak v roce 2014 se již dostalo na původní čísla. Krize z let 2007/2008 neměla téměř žádný dopad na těžební sektor, a to z důvodů vysokých cen na nerostné suroviny. Zemědělství nebylo výrazně ovlivněno krizí z roku 2007/2008, a to kvůli silné domácí poptávce a výrazné podpoře místní vlády.

Z pohledu vhodné strategie uplatněné místními bankami je nutné upozornit na následující: zaměření na dosud zanedbaný kazachstánskými bankami subjekt – fyzické osoby, poskytnutí služeb hlavně na území Kazachstánu, důraz na místní kulturu, zohlednění zejména zemí Centrální Asie pro další expanzi a trvalé inovace.

Klíčová slova: bankovníctví, citlivost hospodářství, ekonomika, HDP, inflace, Kazachstán, krize, platební bilance, strategie podniku.

The global economic crisis in 2008

Abstract

The submitted diploma thesis is devoted to the global economic crisis in 2008. The aim of this diploma thesis is to determine the consequences and causes of the impact of the global economic crisis in 2008 based on an analysis performed on the example of selected sectors in the economy of Kazakhstan.

Local GDP growth was not affected by the 2007-2008 crisis, only a slowdown in growth. The economic crisis of 2007-2008 caused a slowdown in the growth rate of changes in the price level. Deteriorating state budget management appears to be a major problem. The country has a long-term positive trade balance, but the structure seems problematic - more than 50% of the country's exports are oil and natural gas.

The crisis had an impact more on selected banks, which did not choose an appropriate strategy, but rather based on only one scenario of the development of the situation. The crisis caused a partial decline in guests in accommodation establishments, but it was a decline that was already compensated in 2010. Another impact of the crisis of 2007/2008 is the decline in travel to Almaty and rather the growing interest in traveling to the regions. The construction industry logically collapsed during the crisis, but in 2014 it reached its original numbers. The 2007/2008 crisis had almost no impact on the mining sector, due to high mineral prices. Agriculture was not significantly affected by the 2007/2008 crisis, due to strong domestic demand and strong support from local government.

From the point of view of a suitable strategy applied by local banks, it is necessary to draw attention to the following: focus on the hitherto neglected Kazakh entity - individuals, provision of services mainly in Kazakhstan, emphasis on local culture, taking into account especially Central Asian countries for further expansion and continuous innovation.

Keywords: banking, company strategy, crisis, economy, GDP, inflation, Kazakhstan, payment balance, the sensitivity of the economy.

Obsah

1 Úvod	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce.....	14
2.2 Metodika.....	14
3 Teoretická část – literární rešerše	16
3.1 Hospodářská krize	16
3.1.1 Typy hospodářských krizí	16
3.1.2 Příklady předchozích hospodářských krizí a poučení z nich.....	17
3.1.3 Dopad hospodářských krizí na ekonomiku	23
3.2 Vybrané makroekonomické ukazatele	25
3.2.1 HDP	25
3.2.2 Inflace.....	29
3.2.3 Platební bilance	32
3.3 Strategie podniků	33
3.3.1 Definice strategie	33
3.3.2 Typy podnikové strategie	34
3.3.3 Konkurenční výhoda a podniková strategie	35
3.3.4 Krizový management	37
4 Vlastní výzkum	38
4.1 Dopad krize na ekonomiku Kazachstánu	38
4.1.1 HDP.....	38
4.1.2 Inflace.....	39
4.1.3 Státní dluh.....	40
4.1.4 Nezaměstnanost	41
4.1.5 Kurz domácí měny	42
4.1.6 Objem vývozu a dovozu.....	43
4.2 Dopad krize na vybrané sektory ekonomiky Kazachstánu.....	45
4.2.1 Bankovníctví.....	45
4.2.2 Cestovní ruch.....	48
4.2.3 Stavebnictví	55
4.2.4 Těžba nerostných surovin.....	57
4.2.5 Zemědělství.....	58
4.2.6 Statistické vyhodnocení.....	59
4.3 Zhodnocení podnikové strategie kazachstánských bank	65
4.3.1 Sberbank	65
4.3.2 Kaspi bank	66

4.3.3	Národní banka Kazachstánu „Halyk Bank“	67
4.3.4	BTA.....	68
5	Diskuze	70
6	Závěr	71
7	Seznam použitých zdrojů	73
	Databáze a internetové zdroje	74

Seznam obrázků

Obrázek 1.	Vývoj počtu hostů-nerezidentů do Kazachstánu v letech 2007-2020	54
Obrázek 2.	Vývoj počtu hotelů v Kazachstánu v letech 2007-2020.....	54
Obrázek 3.	Celková plocha zprovozněných obytných budov v Kazachstánu v letech 2007-2019, v tis. km ²	55
Obrázek 4.	Celková plocha zprovozněných obytných budov v Kazachstánu v letech 2007-2019 podle regionů, v tis. km ²	56
Obrázek 5.	Regresní analýza – export v mld. USD a HDP v mld. USD	61
Obrázek 6.	Regresní analýza – vklady na spořicíh účtech v mld. tenge a HDP v mld. tenge.	62
Obrázek 7.	Regresní analýza – příjmy ubytovacích zařízení v mil. USD a HDP v mld. USD	62
Obrázek 8.	Regresní analýza – stavební sektor v mil tenge a HDP mld. tenge	63
Obrázek 9.	Regresní analýza – těžební sektor v mld. tenge a HDP v mld. tenge	63
Obrázek 10.	Regresní analýza – zemědělství v mld. tenge a HDP v mld. tenge.....	64
Obrázek 11.	Nové logo Kaspi bank	67

Seznam tabulek

Tabulka 1.	Index CPI a vybrané indexy reálného sektoru ekonomiky Kazachstánu v 90. letech	21
Tabulka 2.	Podíl TOP 10 zemí-příjemců exportu z Kazachstánu v roce 2019	22
Tabulka 3.	Vývoj ceny ropy za barel v USD v letech 2007-2020	22
Tabulka 4.	Vývoj HDP Kazachstánu v letech 2007-2019	39
Tabulka 5.	Vývoj cenové hladiny v Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019	40
Tabulka 6.	Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019.....	41
Tabulka 7.	Vývoj nezaměstnanosti Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019	41
Tabulka 8.	Vývoj kurzu domácí měny Kazachstánu vůči USD a EUR v letech 2007-2019	42
Tabulka 9.	Vývoj objemu dovozu a vývozu Kazachstánu v letech 2007-2019	43
Tabulka 10.	Vklady v bankách Kazachstánu v mil. tenge v letech 2007-2020.....	46
Tabulka 11.	Vklady v bankách Kazachstánu na spořicíh a termínovaných účtech v mil. tenge v letech 2007-2020	47
Tabulka 12.	Celkový počet bank v Kazachstánu v letech 2007-2020	48
Tabulka 13.	Celkový čistý zisk kazachstánských bank v mld. tenge v letech 2007-2020...48	
Tabulka 14.	Počet ubytovaných hostů v Kazachstánu v letech 2007-2020, v tisících osob	50

Tabulka 15. Struktura hostů v ubytovacích zařízeních v Kazachstánu v letech 2007, 2009, 2015 a 2020.....	51
Tabulka 16. Příjmy ubytovacích zařízení v Kazachstánu v letech 2007-2020 v mil USD .	51
Tabulka 17. Struktura příjmů ubytovacích zařízení v Kazachstánu v letech 2007, 2009, 2015 a 2020.....	53
Tabulka 18. Objem poskytnutých služeb stavebnictví v Kazachstánu v letech 2007-2019	56
Tabulka 19. Statistika těžebního průmyslu Kazachstánu v letech 2007-2019	57
Tabulka 20. Vývoj finančních ukazatelů kazachstánského zemědělství v letech 2007-2019	58
Tabulka 21. Vybrané naturální ukazatele sektoru zemědělství Kazachstánu v letech 2007-2020, v tis.....	59
Tabulka 22. Korelační koeficient – vztah mezi HDP a vybranými veličinami	60

Seznam použitých zkratk

CIA – Ústřední zpravodajská služba USA
CPI – index cen spotřebitelů
EU – Evropská unie
GKO – ruské státní krátkodobé obligace
HDP – hrubý domácí produkt
HNP – hrubý národní produkt
IMF – Mezinárodní měnový fond
MSP – malé a střední podniky
PPI – index cen výrobců
PPS – parita kupní síly
PR – vztahy s veřejností
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
UNCTAD – Konference OSN o obchodu a rozvoji
USA – Spojené státy americké
USD – americký dolar

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce je věnována celosvětové hospodářské krizi v roce 2008. Je nutné upozornit, že ekonomika není věda o předvídání krizí, jak se mnozí laikové domnívají. Daná věda je spíše o doporučení nastavení fungování ekonomiky, které je vhodné sledovat. V opačném případě může dojít k významným negativním ekonomickým dopadům. Dopad krizí rovněž není pouze negativní, z historie jsou známy případy, kdy naopak finální dlouhodobý dopad krize byl pozitivní – viz revize komerčního a investičního bankovníctví po Velké depresi, které přivedlo ke stabilitě bankovního sektoru či příklad revize obchodní strategie podniků působících v jiho-východní Asii po odeznění krize z let 1997-1998, které přivedlo k ekonomickému růstu všech zemí v daném regionu.

Vzhledem k příliš velké rozsáhlosti zkoumané problematiky bylo rozhodnuto výzkum zaměřit jen na jeden stát – jedná se o Kazachstán. Jedná se o relativně mladý stát, proto se nemůže pochlubit zkušenostmi vypořádáním s ekonomickými krizí – jak je tomu například ve Velké Británii či USA. I přes to ale země dokázala se relativně rychle vypořádat s ekonomickými krizemi během své nezávislosti: ekonomická krize způsobená rozpadem SSSR, krize z roku 1998 a nakonec světová krize z roku 2007/2008. Bohužel ekonomika země je stále nediverzifikována a je životně závislá na vývozu nerostných surovin – zejména ropy a zemního plynu.

Téma je bezesporu velice aktuální. Zaprvé, následky krize jsou patrné ještě i v dnešní době – celá řada zemí a podniků se z ní ještě nevzpamatovala a čelí velkým problémům. Příkladem zemí jsou státy ležící v jižní části eurozóny. Klasickým příkladem takového podniku je NOKIA, která ještě před deseti-patnácti lety měla de facto monopolní postavení na trhu telefonů, kdežto nedávno byla odprodána. Příkladem je i celá řada bank v západní Evropě, které musely být zachraňovány místními státy.

Zadruhé, krize zcela jasně vyčistila trh a celá řada podniků musela ukončit svou činnost, jelikož již nedokázaly efektivně využívat svoje zdroje, a to v reakci na klesající tržní poptávku. Zatřetí, krize donutila podniky měnit svou strategii a poukázala na význam prvku flexibility ve strategii podniků. Posledním důvodem aktuálnosti zvoleného tématu je to, že krize je naprosto výborný okamžik pro posílení konkurenční pozice na trhu, jelikož právě v době krize dochází k oslabení konkurence. Klasickým případem takového typu podniku je firma Apple, která dokázala posílit svůj tržní podíl na úkor ostatních.

Ne všechny oblasti národního hospodářství byly ale stejně silně zasaženy krizí. V dané práci je pozornost zaměřena na ty sektory, kde dopad krize byl cítit nejvíce či na sektory, které jsou naprosto životně důležité pro ekonomiku země, jedná se o bankovníctví, cestovní ruch, stavebnictví, těžební sektor a zemědělství. Analýza se zaměří nejen na zhodnocení dopady krize, ale i na příčiny daného dopadu.

Práce je napsána jak z pohledu makroekonomického, tak i z pohledu podnikohospodářského. Jinými slovy, obsahem práce je jak dopad krize na makroekonomické ukazatele a bankovní sektor, tak i výzkum přístupů vedení podniků ke krizi. Lze se domnívat, že díky tomuto přístupu vzniká synergický efekt.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem předkládané diplomové práce je na základě analýzy provedené na příkladu zvolených sektorů v ekonomice Kazachstánu zjistit důsledky a příčiny dopadu celosvětové hospodářské krize proběhlé v roce 2008. Tento cíl je podmíněn splněním jednotlivých dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem je provedení analýzy dopadu světové ekonomické krize z roku 2008 na kazachstánskou ekonomiku pomocí vybraných makroekonomických ukazatelů. Druhým dílčím cílem je vymezení dopadu světové ekonomické krize z roku 2008 na vybrané sektory kazachstánské ekonomiky. Třetím dílčím cílem je vymezení vhodné strategie bankovních podniků v Kazachstánu, které pomohly těmto podnikům zvládnout propad poptávky způsobený světovou ekonomickou krizí z roku 2008.

2.2 Metodika

Metodika napsání diplomové práce reflektuje výše uvedené cíle. Prvním metodickým krokem je zpracování literární rešerše ve zkoumaném oboru. Zde se pozornost zaměří na pojem hospodářská krize a na definici základních makroekonomických ukazatelů, které své uplatnění najdou v praktické části práce. V této části práce jsou využity knihy českých a zahraničních autorů.

Dalším metodickým krokem je vlastní provedený výzkum. Ten je zaměřen na tři oblasti – jedná se o poukázání dopadu krize na ekonomiku země, výzkum dopadu krize na vybrané sektory, a nakonec výzkum strategie úspěšných a neúspěšných podniků v zemi.

Výzkum dopadu krize je založen na analýze HDP, inflace, nezaměstnanosti a vývoji zahraničního obchodu. Makroekonomické ukazatele jsou následující: nominální HDP v domácí měně, nominální HDP v amerických dolarech, nominální HDP na osobu měřený v domácí měně, inflace měřena CPI, PPI, cenové indexy stavebnictví, zemědělství a potravin, státní dluh a jeho výše vůči nominálnímu HDP, vývoj celkové a dlouhodobé míry nezaměstnanosti se zohledněním míry nezaměstnanosti mládeže, kurz domácí kazachstánské měny vůči USD a EUR a objem vývozu a dovozu. Jedná se o ukazatele, které popisují jak situaci uvnitř ekonomiky, tak i jejich vztah vůči zahraničí.

Výzkum dopadu krize na sektory ekonomiky je zaměřen na analýzu následujících sektorů ekonomiky: bankovníctví, cestovní ruch, stavebnictví, těžba nerostných surovin, a zemědělství. Jedná se o obory, které hrají významnou roli v ekonomice země.

Posledním metodickým krokem je zhodnocení strategie kazachstánských bank během ekonomické krize z roku 2008. Ze začátku je vymezeno celkové shrnutí strategie a následně je poukázáno na úspěšné a neúspěšné příklady.

Za časové období byla zvolena časová osa v délce 11 let – od roku 2008 až do roku 2018. Tam, kde to je to možné, jsou uvedeny i údaje z roku 2019. Jedná se o časovou osu, která zahrnuje předkrizové období, samotnou krizi a následnou recesi a poslední dostupné informace. Jedná se bezesporu o dostatečnou dobu pro posouzení vývoje všech základních ekonomických veličin. Za zdroj dat poslouží oficiální statistické údaje vybrané zemí, a zároveň oficiální statistika.

Diplomová práce je založená na celé řadě vědeckých metod. Mezi nejdůležitějšími je možné zmínit především dedukci, analýzu a analogii. Veškeré metody se vyskytnou napříč celou diplomovou prací. Kromě toho při provedení vlastního výzkumu jsou uplatněny i statistické metody: regrese, koeficient determinace a nakonec korelační koeficient.

3 Teoretická část – literární rešerše

První část diplomové práce je věnována vytvoření literární rešerše ve zvoleném oboru. Jedná se o část diplomové práce, pojednávající o hospodářských krizích, vybraných makroekonomických ukazatelích a nakonec o strategií podniků.

3.1 Hospodářská krize

V dané kapitole je pozornost věnována hospodářským krizím, jejich členění a dopadu na ekonomiku.

3.1.1 Typy hospodářských krizí

Mandel et al. (2018) uvádí, že hospodářské krize je možné rozdělovat na měnové a finanční krize. Finanční krize je podle něj krizí likvidity a solventnosti významného sektoru národního hospodářství – například vlády, domácnosti, bankovního sektoru apod. Měnová krize vychází z krize platební bilance, zahraniční investiční pozice země či selhání měnové politiky.

Kohout (2010) uvádí, že existuje tři druhy hospodářských krizí: finanční, měnová a krize státních financí. První typ krize je problémem, který má vyloženě finanční dopad. Měnová krize se již liší od předchozí v tom, že krize má dopad na kurz domácí měny. Jedná se například o krizi, která měla naprosto zásadní dopad na ruskou ekonomiku na konci 90. let. Rovněž učebnicovým příkladem dané krize jsou měnové krize jiho-východních asijských zemí. Poslední typ krize má přímý dopad na státní finance, a to nejčastěji v podobě omezení platební schopnosti států. Příkladem je poslední krize z let 2007/2008, která dokázala dostat řecký stát na pokraj bankrotu.

Kislingerová (2009) nabízí o něco jiný náhled na krize. Dle jejího názoru krize lze dělit dle času, angažování státu, územního dopadu, kanálů, jejímž se krize šíří či naopak podle zdroje vzniku. První hledisko je nejjednodušší, jedná se v podstatě o rozdělení krize na krátkodobé a dlouhodobé, klíčové je doba existence dané krize. U angažování státu je to složitější – může se stát, že stát se nijak neangažuje v krizi či naopak dochází dokonce k armádnímu

angažmá směřovaných na potlačení občanských nepokojů. Většina krizí se dle autorky odehrají v rámci jedné země či regionu, avšak se může stát, že regionální krize se rozšíří na celosvětovou. Krize lze analyzovat dle kanálů šíření nebo naopak zdrojů vzniku. V tom, uvádí autorka, práce ekonoma zkoumajícího krizi spíše připomíná práce epidemiologa v době epidemie, který hledá prvotní příčinu vzniku nemoci a následně kanály jejího šíření. Na druhou stranu autorka důsledně zdůrazňuje, že většina krizí pochází z neefektivních zásahů státu do ekonomiky: špatně nastavené dotační programy, nevhodně načasované kurzové zásahy centrální banky či špatná fiskální politika vlády.

Jak bylo vidět výše, každý autor pohlíží na krize zcela jinak, neexistuje jeden univerzální pohled. Je ale možné udělat společné shrnutí pohledu na typologie krizí: důvod vzniku a dopad na ekonomiku.

3.1.2 Příklady předchozích hospodářských krizí a poučení z nich

Daná kapitola je zaměřena na zhodnocení hospodářských krizí. Vzhledem k tomu, že daná diplomová práce je zaměřena na poslední léta, středem pozornosti jsou krize, které se vyskytly na konci 20. – začátku 21. století. Jedná se o Velkou depresi z 30. let minulého století, ropnou krizi ze 70. let minulého století, Asijskou finanční krizi z let 1997-1998 a Ruskou krizi z roku 1998. Výše uvedené krize byly vybrány kvůli svému dopadu ve svém regionu. Kromě toho v rámci dané kapitoly jsou zmíněny i krize, které se odehrály za dobu existence Kazachstánu.

Velká deprese

Daná krize se výrazně dotkla ekonomického blahobytu celého tehdejšího kapitalistického světa. Za hlavní příčinu Velké deprese je považováno rozsáhlé obchodování na úvěr, které nemohlo skončit vznikem spekulativní bubliny na americkém trhu (Kohout, 2010).

Pokles amerického akciového indexu v roce 1929 donutil lidi rychle se zbavovat svých cenných papírů, což přivedlo k převisu nabídky nad poptávkou na akciovém trhu. Neexistence oddělení komerčního a investičního bankovníctví přivedla k tomu, že se krize z akciových trhů rychle přeměnila v krizi, jejíž dopad byl vidět i na reálném trhu. Rozvoj komunikačních technologií a propojenost trhů dokázal danou krizi rychle rozšířit po celém světě.

Dopad Velké deprese byl naprosto katastrofální zejména pro ekonomiku USA – pouze pro zajímavost: americká ekonomika klesla o 31 %, spad průmyslové výroby dosáhl 50 %, počet nezaměstnaných činil 14 milionů (Vesti, 2020). V Evropě daná krize přivedla k tomu, že se vlády ujal Hitler.

Výsledek dané krize byl i pozitivní – reformy bankovního sektoru, zákaz provázání komerčního a investičního bankovníctví, zdůraznění vlivu státu na ekonomiku a hlavně opodstatnění státních zásahů do ekonomiky.

Ropná krize 70. let

Krize vypukla v roce 1973, jednalo se o krizi, která měla svůj zdroj v omezení těžby ropy arabskými zeměmi jako snaha „potrestat“ země podporující Izrael v jeho Jomkipurské válce proti okolním arabským státům (Cooper et al., 2008).

Daný krok logicky přivedl k deficitu ropy, která je nenahraditelnou surovinou. Navíc tato surovina významně ovlivňuje ceny ostatních surovin na trhu, jelikož benzín je jednou z nejdůležitějších součástí ekonomiky. Ve výsledku daného kroku cena ropy za barel vzrostla během pouhých několika dní z 3 do 12 dolarů.

Krize zcela jasně poukázala na existenci významné závislosti rozvinutých zemí Evropy a USA od zemí těžících ropu situovaných v Perském zálivu. Je ale nutné upozornit, že ve stejnou dobu Sovětský svaz dokázal pokrýt potřebu ropy, proto dopad krize nebyl zas až tolik katastrofální.

Asijská finanční krize 1997-1998

Ekonomika zemí jiho-východní Asie zažívala v 90. letech ekonomický boom. Jednalo se o region, kde docházelo k největší dynamice rozvoje ekonomiky zejména díky zahraničním investicím. Masový příliv kapitálu však vyvolal i příliv spekulativního kapitálu, stejně jako i růst státní zadluženosti.

Ve výsledku při prvních náznacích problémů v ekonomice zahraniční spekulativní kapitál investovaný do Jižní Koreji, Thajska, Malajsie a Filipín okamžitě opustil zvolené státy. Krizí navíc negativně ovlivnilo existenci významné korupce a stínového trhu (Kunešová, 2006).

Dopad krize nebyl jenom ve znamení negativních čísel. Asijské podniky včetně bank provedly revizi své obchodní strategie a již v následujících letech došlo k obnově místních ekonomik. Revize se týkala především příliš aktivního využití cizího kapitálu a zároveň přístupu ke zhodnocení bonity klientů (Berton, 2020).

Ruská krize z roku 1998

Rozpad Sovětského svazu přivedl ke vzniku hluboké ekonomické krizi nejen v Rusku, ale i ve většině zemí bývalého Sovětského svazu. Postupně se ale začalo ukazovat, že zničení ekonomických vazeb na bývalé Sovětské země lze nahradit orientací na vnitřní trh, proto v polovině 90. let dochází k postupnému ekonomickému růstu země. Tomu přispěly i rozsáhlé reformy realizované formou tak zvané „šokové terapie“: oslabení vlivu státu na ekonomiku, liberalizace vnějšího obchodu a bankovního sektoru, privatizace státního majetku, reorganizace daňového systému apod. Díky těmto reformám se ekonomika Ruska postupně dostávala z hospodářských problémů způsobených rozpadem Sovětského svazu.

Navíc celkový obraz Ruska jako nepřítele pro kapitalistický svět již přestal platit, proto zcela logicky vzory investorů z Evropy a USA se obrátily na ruské krátkodobé státní obligace (tak zvané GKO), které nabízely zhodnocení významně převyšující zhodnocení peněz na evropských či severoamerických finančních trzích. Systém fungování GKO ale spíše připomínal klasické Ponzioho schéma – každá další emise GKO sloužila v podstatě k úhradě předchozí emise. Pochopitelně dané schéma nemohlo dlouhodobě fungovat.

Problémy se splácením GKO nastaly v polovině roku 1998 a již v srpnu stejného roku země vyhlásila technický default, tedy neschopnost se dostat svým závazkům. Pak ruský stát přistoupil k nucené restrukturalizaci svého dluhu. Obsahem restrukturalizace byla přeměna krátkodobých státních obligací na dlouhodobé – 70 % krátkodobých státních obligací byla nuceně vyměněna za čtyř až pětileté obligace (Kommersant, 2020).

K defaultu přispěla i asijská krize, která vypukla o rok dříve – viz předchozí subkapitola. Reakce hospodářství byla zcela očekávaná – bankrot několika bank, ztráta důvěry zahraničních investorů v ruskou ekonomiku a pokles životní úrovně ruských občanů. Krize ovlivnila i sousední země včetně Kazachstánu, jelikož Rusko hrálo významnou roli v zahraničním obchodě bývalých postsovětských států.

Na druhou stranu růst cen na energetické suroviny na konci 90. let, oslabení pozice dovozců na ruský trh a naopak posílení pozice ruských vývozců díky devalvaci ruské měny z 6 rublů za jeden dolar na začátku roku 1998 až na úroveň 21 rublů za dolar na konci roku 1998 přivedl k ekonomickému růstu v pozdějších letech. Právě proto nelze jednoznačně tvrdit, že dopad ruské krize z roku 1998 byl jednoznačně negativní.

Ekonomické krize v Kazachstánu

Kazachstán je relativně mladý stát, proto i ekonomické krize nemají moc dlouhou historii. Novodobá ekonomika Kazachstánu zažila celkem tři krize – ekonomickou krizi vzniklou rozpadem Sovětského svazu, ekonomickou krizi v roce 1998 a nakonec poslední krizí z let 2007/2008.

Rok 2020 přinesl světovou pandemii COVID-19, která může negativně ovlivnit i kazachstánskou ekonomiku. Možné dopady krize spojené s danou pandemií ale prozatím není možné hodnotit.

Historicky první krize postihla nejen Kazachstán, ale i veškeré bývalé sovětské republiky. Sovětský svaz přestal existovat 26. prosince roku 1991, což okamžitě vyvolalo ekonomické problémy ve všech bývalých členských zemích. Hlavní příčinou krize bylo zničení dosud existujících ekonomických vazeb - například kazachstánská ropa byla zpracována na území Ruska a rozpad Sovětského svazu porušil návaznost procesu zpracování ropy.

Dopad krize byla naprosto katastrofální nejen pro kazachstánskou ekonomiku, ale i pro obyvatelstvo země. Vývoj vybraných ukazatelů reálné ekonomiky země během 90. let je zobrazen v tabulce č. 1. Jak je zřejmé z tabulky, po celou první polovinu 90. let čelila země hyperinflací, kterou se povedlo zastavit až v roce 1995, a to díky účinné politice centrální banky. Objem průmyslového sektoru nedosáhl po celá 90. léta ani poloviny svého objemu z roku 1991, což je poslední rok existence Sovětského svazu. Těžební sektor, který byl odjakživa nejdůležitější součástí Kazachské socialistické republiky, byl po celá 90. léta na úrovni 70-80 %. Stavební sektor byl doslova zničen rozpadem SSSR a jeho objem po celé devadesátá léta nedosáhl ani poloviny svého objemu z roku 1991.

Tabulka 1. Index CPI a vybrané indexy reálného sektoru ekonomiky Kazachstánu v 90. letech

Rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Index CPI vůči předchozímu roku	247,1	3060,8	2265,0	1258,3	160,3	128,7	111,2	101,9	117,8
Objem průmyslového sektoru vůči roku 1991	100,0	85,7	74,0	53,3	48,0	48,1	49,3	46,2	49,1
Objem služeb v těžebním sektoru vůči roku 1991	100,0	92,1	78,4	68,5	68,7	69,9	77,6	77,6	84,9
Objem služeb v sektoru stavebnictví vůči roku 1991	100,0	44,2	30,9	24,3	15,0	9,5	9,8	10,6	9,2

Zdroj: Kazstat, 2020

Navíc na začátku 90. let až třetina obyvatel země se dostala pod hranici chudoby a několik milionů obyvatel země migrovalo do zahraničí. Postupně ale vedení státu dokázalo přeměnit plánované hospodářství na tržní, díky čemuž začalo obnovení ekonomiky (Isabaeva, 2020). Otevřená politika kazachstánského státu navíc přispěla k nalákání zahraničních investic, které rovněž zlepšily ekonomické postavení země.

Další v pořadí krize byla „dovezená“ ze sousedního Ruska v roce 1998. Ve stejnou dobu bylo Rusko hlavním zahraničním partnerem země s podílem 50 % na celkovém exportu z Kazachstánu. Pokles kurzu ruského rublu doprovázený poklesem životní úrovně ruských obyvatelů, kteří byli hlavními příjemci kazachstánského zboží, proto dokázal ovlivnit i kazachstánský průmysl.

Vedení země od té doby dokázalo diverzifikovat své zahraniční obchodní portfolio a v současné době země není tak závislá na jednom obchodním partnerovi – viz tabulka č. 2. Jak je zřejmé z tabulky, klíčovou roli v zahraničním obchodě země hrají země EU, Čína a Rusko, přitom do žádné z TOP 10 exportních zemí nesměruje více než 20 % exportu (Kazstat, 2020). Ve výsledku dané cílevědomé politiky státu hospodářství Kazachstánu není závislé na jedné zemi či regionu.

Tabulka 2. Podíl TOP 10 zemí-příjemců exportu z Kazachstánu v roce 2019

Země	Podíl na exportu z Kazachstánu
Itálie	15,0 %
Čína	14,0 %
Rusko	9,7 %
Holandsko	7,6 %
Francie	6,3%
Jižní Korea	5,3 %
Švýcarsko	4,6 %
Turecko	4,0 %
Španělsko	3,8 %
Uzbekistán	3,4 %

Zdroj: Kazstat, 2020

Na začátku roku 2007 byl Kazachstán nejvíce integrovanou zemí do světového obchodu v regionu Centrální Asie. Proto zcela logicky dopad světové krize byl na něj největší. Slabou stránkou kazachstánské ekonomiky je její silná závislost na ceně ropy a zemního plynu, které jsou hlavními vývozními artikuly země. V prvních letech krize však daný jev působil pozitivně, jelikož cena ropy v prvních letech celosvětové krize byla na úrovni 70-100 USD za barel (viz tabulka č. 3). Vývoj cen na ropu je závislý na světové konjunkturu a je zcela mimo kontrolu Kazachstánu.

Tabulka 3. Vývoj ceny ropy za barel v USD v letech 2007-2020

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
72,34	99,67	61,95	79,48	94,88	94,05	97,98	93,17	48,66	43,29	50,8	65,23	56,99	38,33

Zdroj: Kazstat, 2020

Proto světová krize dopadla na ekonomiku země později nežli v jiných státech. V současné době lze mluvit o návratu krize na ekonomiku Kazachstánu, jelikož cena ropy v roce 2020 se pohybuje na úrovni 38 USD za barel¹.

¹ Psáno v srpnu roku 2020.

3.1.3 Dopad hospodářských krizí na ekonomiku

Hlavním dopadem krize na ekonomiku je celkový pokles životní úrovně lidí a růst nezaměstnanosti. Pokles ekonomické aktivity ve zkoumané ekonomice přivádí k poklesu agregátní poptávky a potažmo i poptávce firem po práci.

Finanční krize mohou vyvolat i spirálu, a to v případě omezení přístupu firem a lidí k půjčkám. Ve výsledku omezení přístupu k likviditě dochází k prohloubení krize. V daném kroku je zásadní úkol centrální banky pro obnovení likvidity země (Kislingerová, 2009).

Dopady hospodářských krizí mohou mít i jiné dopady, které nejsou natolik zjevné na první pohled, jde o:

- Nutnost státních zásahů,
- Pozitivní změna ve výrobě – energeticky nenáročné výrobky,
- Pokles důvěry v emerging markets včetně Ruska,
- Změna politického režimu.

Velká deprese zcela jasně poukázala na to, že koncept „neviditelné ruky trhu“ není univerzálně platným tvrzením a zásahy státu do ekonomiky jsou více než vítány, zejména v případě celosvětové krize. Nutnost státních zásahů jako dopad Velké deprese se týká hlavně regulace finančního sektoru a striktního rozdělení komerčního a investičního bankovníctví. Ve výsledku Velká deprese přinesla stabilní bankovní sektor a významnou regulaci kapitálových trhů.

Ropná krize významným způsobem ovlivnila samotný způsob výroby a spotřebu fosilních paliv. Pochopitelně ropu a benzín nelze úplně nahradit žádnou další surovinou, avšak lze vyrábět výrobky (zejména auta), které nejsou natolik náročné na spotřebu benzínu. Díky tomuto kroku například válka v Perském zálivu mezi Irákem a Kuvajtem v 90. letech nepřivedla k hospodářské krizi, ačkoliv cena ropy dosahovala 70 USD za barel v porovnání s 30-40 USD v předchozích letech. Dalším dopadem dané krize je rozvoj alternativních zdrojů energie, což pozitivně ovlivnilo ekologii hlavně v evropských zemích.

Hospodářská krize v jiho-východních asijských zemích a v Rusku ve druhé polovině 90. let přivedla k poklesu důvěry v rychle se rozvíjející trhy. Ukázalo se, že ekonomický rozvoj bez vítězství nad korupcí a klientismem může rychle skončit stejně rychlým poklesem

ekonomiky. Navíc tak zvané emerging markets nejsou jen zárukou rychlého růstu – ekonomický rozvoj se může změnit v obrovský ekonomický kolaps ekonomiky.

Nejhorším dopadem hospodářské krize je bezesporu ujetí se vlády Hitlera v meziválečném Německu (Holman, 2011). Daný politik sice dokázal vyřešit ekonomické problémy tehdejšího Německa, avšak dopad daného řešení byl katastrofální, a to nejen pro Německo, ale i pro ostatní země. I v ostatních zemích docházelo díky výše uvedeným krizím k významným změnám v politickém režimu – prohlášení nezávislosti Východního Timoru nebo odstoupení Sukharteho jako následek asijské finanční krize.

3.2 Vybrané makroekonomické ukazatele

V dalším textu je uvedena analýza základních makroekonomických ukazatelů, jedná se o HDP, inflaci a nakonec platební bilanci. Vzhledem k tomu, že daná práce je věnována primárně Kazachstánu, budou v rámci dané kapitoly uvedeny i zvláštnosti výpočtu těchto ukazatelů pro danou zemi.

3.2.1 HDP

Definice HDP

HDP neboli hrubý domácí produkt, je objemem finální produkce statků a služeb, které byly vyprodukovány v dané ekonomice za určité období. Daný ekonomický pojem zahrnuje pouze ty statky a služby, které prošly trhem a jsou oficiálně uznány. HDP bere v potaz pouze finální produkci, nikoliv meziprodukty. Výpočet HDP vychází zpravidla z ročních intervalů, mohou být ale využity i kratší časové intervaly. Je nutné upozornit na významnou sezonnost dané veličiny – během léta je HDP daleko větší nežli v zimních měsících.

Kromě toho při výpočtu HDP není bráno v potaz vlastnictví výrobních faktorů, proto se může stát, že HDP počítány jen vlastníky daných výrobních faktorů se bude lišit od HDP produkovaného v dané ekonomice.

Typy HDP a jeho výpočet

HDP je počítán třemi způsoby: příjmovou, výdajovou a nakonec výrobní metodami. Příjmová metoda výpočtu HDP je založena na součtu důchodů generovaných v dané ekonomice. Daný výpočet je následně snížen o subvence a dotace a navýšen o nepřímé daně, což jsou položky, které mají přímý vliv na důchod, avšak nemající přirozený charakter (Kohout, 2012).

Výdajová metoda určení HDP vychází z výdajů, které mají čtyři hlavní sektory ekonomiky – domácnosti, firmy, stát a tak zvaný čistý export, což je rozdíl mezi exportem a importem. Čistý export je zohlednění sektoru zahraničí v ekonomickém koloběhu státu. Ze čtyř uvedených sektorů nejdůležitější roli hrají výdaje domácnosti. U firem se počítá

s investičními výdaji, které dokážou významným způsobem ovlivnit nezaměstnanost a ekonomický rozvoj země. Výdaje státu vychází z realizace fiskální politiky (Kohout, 2012).

Výrobní metoda určení HDP vychází ze součtu přidaných hodnot generovaných třemi sektory ekonomiky: primárním, sekundárním a terciárním. Jedná se o metodu, která je relativně složitá pro výpočet (Holman, 2010).

HDP je možné dělit na reálný a nominální, tyto dva typy se liší v tom, jestli je zohledněna inflace či nikoliv. Potenciální HDP je HDP, který je možné vyrobit za předpokladu využití všech výrobních faktorů. Proto zcela logicky ve většině případů bude skutečný HDP nižší nežli potenciální.

Výpočet HDP v Kazachstánu odpovídá výše uvedené metodologii. HDP je v zemi počítáno na ročním, měsíčním a kvartálním základu (Kazstat, 2020). Je ale nutné poznamenat, že v současné době v zemi roste význam ukazatelů, které zohledňují omezení HDP. Jedná se o následující ukazatele: Index lidského rozvoje a Index kvality života (Kursiv, 2020).

Ukazatele odvozené od HDP

Kromě samotné výše HDP se sleduje celá řada jiných ukazatelů, které s ním souvisí. Jedná se především o vývoj ukazatele HDP na jednu osobu nebo tempa růstu reálného HDP, které se sleduje v absolutní anebo relativní podobě (Rojíček et al., 2016). Dalšími ukazateli jsou třeba HDP měřené pomocí PPS, podíl dovozu/vývozu na HDP apod. Díky daným ukazatelům je možné zhodnotit vyspělost země, rozdělit státy do určitých skupin apod. (Štěrbová, 2013).

Růst HDP stále zůstává klíčovým cílem hospodářské politiky jakéhokoliv státu. V době ekonomického růstu se sleduje i pokles nezaměstnanosti, růst blahobytů občanů apod. Právě proto dlouhodobý ekonomický růst je cílem snad každé vlády (Rojíček et al., 2016). Na druhou stranu je nutné upozornit, že příliš velký růst HDP může přivést ke zrychlení tempa růstu cenové hladiny.

V anglicky mluvících zemích se využívá spíše pojem HNP, což je hrubý národní produkt. Jedná se tedy o produkt, který byl vytvořen vlastníky daných výrobních faktorů, jde tedy hlavně o sídlo podniku, respektive bydliště osoby.

Je ale nutné upozornit na celou řadu problémů, které jsou spojeny s HDP. Zprvce, jak uvádí Kohout: „*Velikost soukromé spotřeby rámci HDP neprozrazuje absolutně nic o tom, jakým*

způsobem lidé utrácejí své peníze a jaký užitek z toho mají“. Ve výsledku se tedy může stát, že vysoký HDP ve skutečnosti obsahuje celou řadu položek, které jsou absolutně neprodejně, respektive které mají velmi nízkou kvalitu. Dále Kohout (2012) upozorňuje na velice zajímavou skutečnost: *„Mezi správné omyly americké zpravodajské služby CIA například patřilo srovnání HDP bývalých dvou německých států v 80. letech. Jenomže CIA zapomněla na to, že v komunistické části Německa jezdily smrdnuté trabanty (na které se navíc mnoho let čekalo v pořadníku), kdežto Západ se vozil v mercedesech, oplech nebo alespoň ve volkswagenech“.*

Dalším problémem spojeným s HDP je podle Kohouta (2012) to, že někdy růst HDP může být zajištěn obrovskými vládními výdaji, což je třeba situace ve Velké Británii během první světové války, když tempa růstu dané makroekonomické veličiny dosahovaly 26 %.

Z HDP se nic nedozvíme o vlivu ekonomického růstu na životní prostředí. Klasickou ukázkou je dnešní Čína, která de facto zajišťuje svůj současný ekonomický růst na úkor budoucích generací a neskutečně snižuje ekologii svého státu.

Kromě toho v případě HDP není brán v potaz objem práce nebo služeb, které nejsou prodávány na trhu, přitom jejich podíl může být značný, klasickou ukázkou je třeba sousedská výpomoc, služby, které jsou součástí stínového trhu (například tak zvaná práce na černo) apod.

HDP, ekonomický růst a regionalismus

V poslední době v ekonomické teorii se stále mluví ve spojení s růstem HDP o regionalismu. Důvod je zcela logický – státní politika směřující na ekonomický růst se čím dále, tím více zaměřuje na rozvoj regionů.

Dle Svatoše (2009) je regionalismus státem vedené projekty spolupráce, které vyplynou jako výstupy mezivládního dialogu a shod v daném regionu. Autor píše o tom, že regionalismu je politika, která je vedena směrem shora dolů. Dle autora je regionalismus politika realizovaná a iniciována státem, nikoliv soukromými subjekty. Daná politika je součástí fiskální politiky státu. Regionalismus je podle daného autora politika realizována na silné formální úrovni, jedná se o souhrn jasně určených postupů a metod. Na druhou stranu Svatoš uvádí, že regionalismus je politika realizována na základě dialogu se soukromými subjekty,

čímž se daná politika výrazně odlišuje od třeba daňového práva. Dále Svatoš píše o tom, že odlišností regionální politiky je zaměření na určitý region.

Další autor Fu-kuo (2013) píše o regionalismu ve spojení se vzájemným obchodem uskutečňovaném na regionální úrovni. Fu-kuo ve své definici zdůrazňuje prvek exportu a importu. Pochopitelně regionalismus nemusí zahrnovat pouze pohyb zboží.

Je zřejmé, že každý autor k definování regionalismu přistupuje zcela jinak a zcela jinak vymezuje jeho rysy. Na druhou stranu je možné vytvořit společné prvky dané definice. Jedná se zejména o zdůraznění role státu v celém procesu. Stát je hlavní iniciátor a realizátor politiky. Dále je nutné zdůraznit, že regionalismus je zaměřen na ekonomickou oblast. Pochopitelně regionalismus nemusí být nutně zaměřen pouze na regionální politiku, avšak je nutné zdůraznit, že každá politika týkající se regionalismu zahrnuje ekonomický prvek. Navíc odlišností regionalismu je v tom, že daná politika na rozdíl od jiných typů fiskálních politik realizovaných státem je zaměřena pouze na předem vymezené území a nezahrnuje stát jako celek.

Proč je ale důležité provádět politiku zaměřenou na ekonomický růst v regionech? První přístup snad ani není potřeba popisovat – v jakémkoliv státě existují významné odchylky v ekonomickém vývoji, které mají vliv na nerovnoměrnost vytváření HDP. Tyto odchylky mohou dříve nebo později vést k tomu, že lidé začnou odjíždět za práci a lepším životem do hlavní metropole státu či do největších měst. Pochopitelně ve výsledku to přivede k tomu, že regiony zůstanou zcela opuštěné a tam zůstanou jenom starší lidé, a to již nemluvě o zániku místní kultury. I naopak je nutné počítat s tím, že bude vyvíjen příliš velký tlak na infrastrukturu metropolí či větších měst.

Cihelková (2009) uvádí následující přínosy regionalismu: větší otevřenost a liberalizace a usnadnění vstupu slabších ekonomik na mezinárodní trh. Zaprvé přivádí regionalismus k většímu otevření trhů, ve výsledku čehož profitují všechny zúčastněné státy. Větší společný trh je rozhodně lepším přístupem v hospodářské politice, nežli snaha se uzavřít a nasadit velké obchodní bariéry bránící vstupu na místní trh. Regionalismus rovněž podporuje vstup slabších ekonomik na mezinárodní trh. V důsledku toho rozvojové země se mohou zapojit do obchodu s vyspělými partnery, aniž by byli vystaveni okamžité mezinárodní konkurenci.

Palatková (2013) mluví o regionalismu ve spojení s procesy globalizace a integrace, které mají dle ní dopad v růstu počtu integračních seskupení, které vedou zpravidla k tlaku na

posílení regionalismu. Ve výsledku dochází k většímu zájmu států o vstup do daných integračních seskupení.

Dle Svatoše (2009) se o regionalismu dá mluvit již od 30. letech minulého století. V tuto dobu se ale jednalo o zcela jiný přístup, který byl založen na silném militarismu a snaze států začlenit cizí území a jednostranně profitovat z daného začlenění. Daný regionalismus je v dnešní době označován jako zlovonný regionalismus. Hlavními aktéry byly v tehdejší světě Japonsko a Německo, které se snažili vybudovat světovou nadvládu. Daný přístup k regionalismu a jednoznačné agresivní snahy dvou výše uvedených států přivedly k nejkrvavější válce v lidských dějinách.

Na změnu daného regionalismu přichází dle Svatoše (2009) tak zvaný ekonomický regionalismus, a to v šedesátých až sedmdesátých letech minulého století. Klíčovým faktorem pro regionalismus se stává ekonomická spolupráce. Tento typ regionalismu ale je založen na zcela jiném základu a vychází ze strategie win-win zdůrazňující vzájemně prospěšnou spolupráci. Hlavními aktéry na trhu regionalismu se staly země západní Evropy, které začaly těžit ze společných projektů. Postupně myšlenka o regionalismu jako o společném trhu se přesouvá i do ostatních světových částí.

3.2.2 Inflace

Další kapitola je věnována cenové hladině a jejímu projevu inflace. Po celé dvacáté století se jednalo o významný problém hospodářství.

Definice a dopad inflace

Inflace je významným a trvalým růstem cenové hladiny v dané ekonomice. Je nutné zdůraznit, že inflace je právě trvalou, nikoliv dočasnou změnou v cenové hladině. Nejvíce viditelným dopadem inflace je pokles kupní síly obyvatel.

Po celé dvacáté století hrála inflace významnou roli v ekonomice a dokonce i v politice – viz hyperinflace v meziválečném Německu nebo v postsovětských zemích na začátku 90. let minulého století. Důvodem hyperinflace byla hlavně neefektivně fungující monetární politika. V 21. století se jeví jako problematické nikoliv růst cen, ale spíše jejich pokles, tedy deflace (Holman, 2011). Díky vhodně nastavené monetární politice ve většině zemí není inflace významným problémem.

Dopad inflace je nejvíce viditelný v poklesu objemu zboží a služeb, které si může dovést domácnost. Díky neočekávané inflaci dochází i k přerozdělování důchodů. Je ale nutné uvést, že záleží na které straně je osoba postižená inflací: věřitele nebo dlužníka. Doplnkový důchod pro dlužníka znamená alikvotní pokles příjmu pro věřitele.

Období inflace přeje vlastníkům fyzických aktiv – například zlata nebo nemovitostí. Inflace může vést i k celkové neefektivnosti trhů, jelikož znesnadní firmám sestavování dlouhodobých plánů či cenových kalkulací. Klasickým dopadem inflace jsou i tak zvané náklady jídelníčku, což jsou náklady vynaložené na přeceňování svých vlastních položek.

Typy inflace a její výpočet

Inflaci je možné rozdělit především podle tempa růstu cen: mírná, pádivá a nakonec hyperinflace. Mírná inflace nepředstavuje významnou zátěž pro ekonomiku, ba naopak se jedná o indikátor upozorňující na ekonomický růst. Tempa růstu inflace nepřekračuje v tomto případě deset procent (Jurečka, 2017).

Pádivá inflace je ovšem problematická pro ekonomiku, jelikož v tomto případě již dochází k významnější změně cenové hladiny. Lidé proto volí protiinflační politiku – například drží peníze v reálných aktivech (Jurečka, 2017).

Hyperinflace je nejhorším stavem pro ekonomiku, jedná se o inflaci, jejíž roční tempa změn jsou vyšší než sto procent. Daný typ inflace je naprosto drastický pro jakékoliv hospodářství – zde dochází nejen k masovému výběru peněz z bankovních účtů a jejich převodu na méně likvidní aktiva, což může vyvolat run na banky, ale i k celkové ztrátě hodnoty peněz (Jurečka, 2017).

Inflaci je možné členit i podle důvodu jejího vzniku. Holman (2010) navrhuje v tomto případě členit inflaci na poptávkovou a nabídkovou. Poptávková inflace vzniká z důvodu neočekávané změny v agregátní poptávce. Klasickým příkladem je růst výdajů domácnosti, které vede k posunu celkové křivky agregátní poptávky a ve výsledku vyvolává neočekávaný růst cenové hladiny. Nabídková inflace je způsobena změnou v agregátní nabídce. Příkladem je ropný šok v 70. letech minulého století, který byl způsobem omezením těžby ropy. Ve výsledku došlo k významnému zdražení vstupů využívaných podniky.

Výpočet inflace je založen na určení zejména CPI (Consumer Price index), PPI (Producer Price Index) a deflátoru HDP. Index CPI je nejčastějším způsobem určení inflace. Jeho

výpočet vychází ze změn ve spotřebním koši, což jsou zejména potravinářské zboží a zboží nepotravinářského charakteru určené pro finální konzumaci domácnosti.

Metodika určení indexu PPI je shodná s CPI. Podstatou dalšího indexu je ale určení změn v cenách průmyslových výrobků. Ve výsledku výpočtu je možné získat přehled o změnách na trzích průmyslové produkce. Soukup et al. (2018) píše, že aktuální změny v PPI mohou signalizovat budoucí změny CPI.

Nakonec výpočet inflace pomocí deflátoru HDP je založen na určení podílu nominálního a reálného HDP. Výsledek výpočtu CPI, PPI a deflátoru se může lišit, jelikož každá metoda vychází z jiného základu – například u deflátoru významnou roli hrají směnné relace, které u CPI a PPI mohou být zanedbatelné (Soukup et al., 2018).

V Kazachstánu je prováděn výpočet inflace pomocí všech tří výše uvedených indexů. Nejdůležitějším však zůstává CPI, který je z 50 % složen z potravinářského zboží. Daný index je počítán každý měsíc a také za celý rok. Navíc v zemi je počítána inflace pomocí indexu změn zemědělské produkce a stavebnictví (Kazstat, 2020).

Phillipsová křivka a Okunův zákon

Na základě empirických dat bylo zjištěno, že nezaměstnanost a míra změny mzdových sazeb jsou na sebe nepřímo závislé: čím je nižší míra nezaměstnanosti, tím jsou vyšší mzdové sazby, daný vztah byl znázorněn graficky a dostal název svého vynálezce – A. W. Phillipse. Později byly mzdové sazby ve výše uvedené relaci nahrazeny inflací. Již několikrát zmíněný v dané diplomové práci ropný šok však zcela změnil ekonomickou situaci – na pohyb cenové hladiny a na mzdy začaly působit další faktory. Ve výsledku docházelo jak k růstu cenové hladiny, tak i k růstu nezaměstnanosti. Právě proto v dlouhém období je Phillipsová křivka spíše vertikální, tedy inflace a nezaměstnanost nejsou na sebe závislé (Mandel et al., 2018). Od té doby se rozlišuje krátkodobá Phillipsová křivka s nepřímo závislostí mezi inflací a nezaměstnaností a dlouhodobá Phillipsová křivka, kde daný vztah neplatí.

V souvislosti s Phillipsovou křivkou se rovněž mluví i o Okunově zákoně. Jedná se o empirický vztah vysvětlující rozdíl mezi skutečným a potenciálním produktem vzniklý v důsledku rozdílu mezi skutečnou a přirozenou mírou nezaměstnanosti. Hlavním závěrem zákona je to, že v případě růstu domácího produktu, automaticky dochází k poklesu nezaměstnanosti. Jinými slovy, nezaměstnanost má cyklickou povahu a je silně závislá na

aktuální situaci v ekonomice. Na druhou stranu vztah mezi nezaměstnaností není automaticky, ale má se počítat s koeficientem, který dosahuje 2-3 %.

3.2.3 Platební bilance

Černohorský et al. (2011) uvádí, že platební bilance je systematický statistický záznam veškerých ekonomických transakcí, které byly uskutečněny mezi devizovými tuzemci a cizozemci za předem dané období – zpravidla za jeden rok.

Struktura platební bilance vychází z běžného účtu, kapitálového a finančního účtu, chyb a omyl a změn devizových rezerv. Díky platební bilanci je možné zjistit rozvinutost domácí ekonomiky – hlavně ze struktury exportu a importu.

Každá položka vstupující do platební bilance je zachycena dvakrát – jako kreditní a zároveň i jako debitní položka. Jde o klasický podvojný účetní zápis. Kreditní položky znamenají plus a jsou transakcemi, při kterých dochází k příjmu plateb od nerezidentů – příkladem je vývoz zboží nebo příliv přímých zahraničních investic. Debitní položky jsou naopak zachyceny se znaménkem minus. Jde o platby nerezidentům – například dovoz zboží nebo služeb či odliv zahraničních investic (Jiránková, 2010).

Černohorský et al. (2011) navrhuje rozdělovat platební bilanci dle jednotlivých typů salda: saldo výkonné bilance, saldo běžné bilance, saldo základní bilance a saldo maximální likvidity. Saldo výkonné bilance zahrnuje pohyby zboží a služeb. Saldo běžné bilance již vychází nejen z pohybu zboží a služeb, ale i počítá s důchody a transfery. Saldo základní bilance kromě výše uvedeného zahrnuje pohyb dlouhodobého kapitálu. Nakonec saldo maximální likvidity zahrnuje i krátkodobý kapitál.

Velkou roli na platební bilanci má měnový kurz – v případě poklesu měnového kurzu dochází zpravidla k posílení exportu z dané ekonomiky. Právě proto je změna měnového kurzu základní součástí monetární a potažmo i hospodářské politiky státu.

Výpočtem platební bilance Kazachstánu je pověřena místní centrální banka. Výpočet vychází ze čtvrtletního a ročního základu. Daná instituce je odpovědná za poskytování těchto údajů i za hranici – například pro potřeby IMF, UNCTAD apod. (Kazstat, 2020).

3.3 Strategie podniků

Další kapitola diplomové práce je věnována pojednání o strategii podniku, typech a vztahu ke konkurenční výhodě.

3.3.1 Definice strategie

Dedouchová (2001) píše o tom, že strategie je dokument podniku, ve kterém jsou určeny dlouhodobé cíle podniku, stanoven průběh jednotlivých operací a rovněž je zde k nalezení informace o rozmístění zdrojů nezbytných pro splnění daných cílů. Autorka ale upozorňuje, že v dnešní hyperkonkurenční a turbulentní době je strategie spíše připraveností podniku na budoucnost. Autorka ve své definici vytyčuje dlouhodobost a připravenost jako základní kameny definice podnikové strategie.

Srpová et al. (2011) píše o tom, že strategie je spíše procesem, který popisuje aktuální stav firmy a určení podmínek, za kterých je možné dosáhnout strategických cílů. Obsahem strategie je dle autorky i vytváření strategických scénářů, což jsou koordinované sledy úkolů a činností napříč útvary firmy. Dále autorka píše, že strategie není detailně vymezeným „jízdním řádem“, ale spíše vytyčením směrů, kterými se bude firma dlouhodobě ubírat. Nakonec autorka uvádí, že strategie je způsobem realizace misí a vizi firmy. Další autorka zdůrazňuje to, že strategie není o detailech, ale spíše o vymezení celkového směru rozvoje podnikání.

Blažková (2007) se domnívá, že strategie je směrem a rámcem působení firmy v dlouhodobém horizontu. Přitom se jedná o dosažení výhody prostřednictvím kombinace zdrojů v rámci konkurenčního prostředí, důležitou podmínkou je však uspokojení potřeb trhu a očekávání investorů. Poslední autorka zdůrazňuje, že strategie je o vztahu s trhem a investory podniku.

Jak bylo vidět z výše uvedených definic, každý autor přistupuje ke strategii zcela jinak, je to spojeno s rozsáhlostí a obsáhlostí daného pojmu. I přes to je možné vymezit společné body v definici strategie: jedná se o dlouhodobý časový horizont, celkový směr rozvoje podniku a nakonec i vytváření pozitivních vztahů s trhem, potažmo s investory podniku.

3.3.2 Typy podnikové strategie

Podle Portera (2008) existují následující typy podnikové strategie: strategie vůdčího postavení v nákladech, strategie diferenciacie a strategie koncentrace. Strategie vůdčího postavení v nákladech vychází z toho, že podnik dává důraz na udržení co možná nejnižší ceny, přitom toho dosahuje za předpokladu omezení svých nákladů. Podnik nabízí produkt levnější nežli jeho konkurence. Příkladem podniku, které uplatňuje danou strategii, jsou low-cost dopravce. Strategie diferenciacie již vychází z diferencovaných produktů, které nejsou snadno napodobitelné – hotely, restaurace, banky apod. Významným rizikem dané strategie je to, že zákazníci mohou jednoduše dát přednost levnějším výrobkům, které jsou poskytovány skupinou podniků uplatňujících první strategii. Při realizaci focus strategii neboli strategie koncentrace je nutné zvolit několik tržních segmentů, které chce podnik oslovit. Po výběru svého klíčového trhu, následuje zaměření na realizaci strategii diferenciacie či strategii nízkých nákladů. Příkladem může být cestovní kancelář poskytující zájezdy jen určitého charakteru (například dovolená u moře) či do určitého regionu. Autor zdůrazňuje, že v dnešní době nemůže podnik efektivně působit na všech trzích zároveň, ale měl by počítat s důkladně provedenou segmentací.

Kotler (2007) píše o tom, že podnik ve své praxi může rozlišovat strategii na push a pull. Push strategie je zastoupena agresivní marketingovou kampaní a snahou aktivně propagovat svůj produkt na trhu – příkladem je prodej pojistných produktů či podomní prodej zboží. Na rozdíl od toho pull strategie je představena strategií vycházející ze zjištění potřeb a přání zákazníka s pozdějším přizpůsobením výroby a marketingu daným potřebám.

Další přístup k podnikové strategii nabízí Kozel (2006). Dle daného autora je možné rozčlenit podnikovou strategii na aplikaci strategie jednoho cílového trhu, koncentrovanou strategii, totální strategii a nerozlišovací strategii. Strategie jednoho cílového trhu vychází ze zaměření firmy na jeden cílový segment, díky tomu je podnik schopen daleko lépe splnit přání zákazníka. Jedná se o klasickou strategii uplatněnou MSP. Koncentrovaná strategie je zaměřena na výběru několika cílových trhů a následné určení strategií platných pro dané trhy. Díky danému přístupu podnik dokáže snížit riziko závislosti na jednom trhu, jak je tomu u předchozí strategie. Totální strategii mohou uplatnit pouze největší podniky, které působí s velkým množstvím různých zákazníků – například Samsung nebo Coca-Cola. Nelze se ale domnívat, že strategie je univerzální, ba naopak – pro každou skupinu zákazníků je provedena důsledná segmentace a následně jsou nastavena pravidla práce se zkoumanou

skupinou. Nerozlišovací strategie vychází ze zanedbání rozdílů mezi jednotlivými skupinami či segmenty. Důvodem je snaha ušetřit náklady na marketingovou segmentaci.

Jak bylo vidět z výše uvedeného textu, v dnešní době strategie podniku je založena na důkladném prozkoumání potřeb a přání zákazníka. Nestačí ovšem vybrat jednu z výše uvedených strategií a následně ji uplatnit. Dedouchová (2001) uvádí, že pro realizaci strategii je nutné mít vybudované určité předpoklady. Zaprvé strategie podniku by měla zahrnovat strategie pro jednotlivé úrovně řízení – marketing, výrobu, materiálové hospodářství apod. Dále autorka zdůrazňuje, že strategie jednotlivých útvarů by měla být v souladu s celkovou strategií podniku a navíc by měla vytvářet jednotný systém vazeb. Strategie musí navíc respektovat i případné změny v okolí podniku. V dnešní době úspěch podniku je klíčový v případě zdůraznění řízení lidských zdrojů, zejména manažerů – právě proto strategie podniku by měla zahrnovat rozvoj a vzdělávání všech pracovníků firmy. Autorka zdůrazňuje, že pouze kvalifikovaní zaměstnanci mohou přispět k úspěšné realizaci strategie a navíc pracovníci musí cítit hrdí, že mohou v daném podniku pracovat.

3.3.3 Konkurenční výhoda a podniková strategie

Konkurenční výhoda se podle Vebera (2013) projevuje úspěchem národních firem na zahraničních trzích a zároveň trvalým růstem životní úrovně místních obyvatel. Dle daného autora je tedy zřejmé, že hlavním měřítkem konkurenční výhody je uznání zboží v zahraničí a rovněž i růst životní úrovně obyvatel daného státu. Pro danou diplomovou práci je spíše stěžejní mikroekonomické a podnikohospodářské pojetí konkurenční výhody a následné konkurenceschopnosti podniku.

Konkurenceschopnost a její posílení lze zkoumat ze dvou úhlů pohledů: mikroekonomického a podnikohospodářského. Získání konkurenční výhody a posílení své konkurenční pozice na trhu může dle neoklasické mikroekonomické teorie být provedeno následujícími způsoby: výlučná kontrola nad klíčovými výrobními zdroji/nad vstupem na trh, úspory z rozsahu, patenty a licence a nakonec pomocí státního zásahu.

První způsob získání konkurenceschopnosti je založen na získání klíčového vlivu nebo přístupu ke zdrojům využívaným podniky. Jinými slovy firma zvyšuje svou konkurenceschopnost díky ideální kontrole nad svými vstupy. Dalším příkladem jsou úspory z rozsahu - tedy situace, při které jedna firma dokáže vyrobit takový objem produkce, který

jí umožní odstranit všechny konkurenty. Nebo jinými slovy konkurenceschopnost podniku je založena na velkém počtu následujícím způsobem vzniku silné konkurenceschopnosti je získání patentů nebo licencí. Jedná se o základní cestu, která je základem strategie všech úspěšných inovačních podniků. Firma může posílit svou konkurenceschopnost i díky státním zásahům. Jedná se o příklad vzniku nadměrné konkurenceschopnosti podmíněné aktivními zásahy státu. Klasickým příkladem je třeba zdrojní průmysl.

Měření konkurenční výhody z podnikohospodářského hlediska je v podstatě prováděno dvěma skupinami metod. První skupina je založena na exaktním výpočtu pomocí čísel, jedná se o finanční analýzu a finanční ukazatele. Druhá skupina metod vychází spíše z nefinančních ukazatelů a zohledňuje především strategii podniku. Daná skupina metod má výhodu oproti finančním ukazatelům, jelikož počítá hlavně s budoucím vývojem konkurenční výhody podniku, nikoliv současným stavem. Bohužel se v daném případě ukazatelů narazí na jejich horší interpretovatelnost.

Pochopitelně prvním způsobem měření konkurenční výhody jsou finanční ukazatele, respektive jejich porovnání s vývojem v okolí podniku. Jedná se o sadu metod, které spadají do finančního managementu. Sem se řadí horizontální a vertikální analýza rozvahy, poměrová analýza včetně DuPontová rozkladu, bankrotní a bonitní modely apod. Daný přístup ale není předmětem dané diplomové práce, proto se v dalším textu přistoupí k dalším metodám.

Konkurenční výhodu podniku je možné měřit v souladu se zhodnocením úrovně unikátnosti výrobku nebo služby. Jedná se o přístup, který zdůrazňuje především odlišnost nabízeného výstupu podniku vzhledem k jeho konkurentům, a to jak přímým, tak i nepřímým. Je nutné upozornit na nutnost zohlednění trvalého konceptu daného unikátního výstupu, nikoliv na jeho krátkodobé působení.

Kotler (2013) doporučuje měřit konkurenční výhodu na základě toho, jestli podnik hledá konkurenční výhody nikoliv jenom ve svém oboru podnikání, ale jestli hledá i za hranicemi vlastního provozu – zejména v hodnotovém řetězci spojujícím dodavatele, distributory a zákazníky.

Gladiš (2015) poukazuje na odlišný přístup k měření konkurenční výhody podniku. Na rozdíl od předchozích autorů podle něj se nemá analyzovat samotný podnik, ale spíše bariéry pro vstup na trh, kde působí daná firma. Dle jeho názoru vysoké bariéry pro vstup do odvětví znamenají existenci konkurenční výhody podniku.

3.3.4 Krizový management

Díky poslední krizi z roku 2008 došlo k významnému nárůstu potřeb v krizovém řízení. Krize z daného roku se dotkla téměř každého subjektu působícího v tržní ekonomice. Pojem krizový management znamená řízení ekonomického subjektu v době trvání problémové situace, která významně ohrožuje postavení či dokonce existenci podniku.

Je nutné podotknout, že krizový management není regulérním a provozním managementem, jedná se spíše o sadu nástrojů sloužících k odstranění dočasné negativní situace. Po vyřešení dané situace odpadá potřeba v krizovém managementu (Váchal, 2013).

Samotný krizový management je možné vnímat ve čtyřech rovinách: osobní, soukromé, veřejné a nakonec globální. V dalším textu je pozornost věnována soukromému přístupu.

Krizový management vychází z následujících kroků: identifikace nebezpečí, určení závažnosti nebezpečí, vyhodnocení a realizace rozhodnutí, zavedení kontrolního systému nad rizikem a nakonec sledování vývoje rizika a vyhodnocení změn. Jedná se o posloupnost kroků, která vede k odstranění existence negativního stavu (Antušák, 2016). Krizový management nejen řeší aktuální situaci, ale i zavádí určité nástroje pro omezení vzniku obdobných situací v budoucnosti.

Dle Zuzáka (2009) v rámci krizového řízení hraje zásadní roli úspěšné řízení cash flow. V krizovém řízení je nutné mít vhodnou znalost faktorů, které cash flow ovlivňují. Snahou krizového managementu je zrychlení platebního cyklu a zvýšení volného cash flow.

Pokud se jedná o krizové řízení v bankovním sektoru, které je předmětem zájmu praktické části práce, je nutné poukázat na nutnost existence systému včasného varování. Přitom banky se nemusí v rámci svého krizového řízení spoléhat jenom na předkládání výstupy z účetnictví, jelikož ty mají výrazné časové zpoždění. Banky musejí zajistit permanentní monitorování situace u klientů a existence pružné restrukturalizace úvěrů (Zuzák, 2009).

Další významnou součástí krizového managementu v bance je krizová komunikace. Pokud je podnik v problémech, tak se má zajistit otevřená a transparentní komunikace se všemi zúčastněnými stranami. V žádném případě se nesmí zatajovat důležité informace.

4 Vlastní výzkum

Po vypracování teoretické části práce je možné se věnovat vlastnímu výzkumu se zaměřením na zhodnocení dopadu poslední krize na ekonomiku Kazachstánu.

4.1 Dopad krize na ekonomiku Kazachstánu

V první kapitole diplomové práce se bude mluvit o dopadu krize na ekonomiku země na příkladu vybraných makroekonomických ukazatelů. Daná kapitola má podpůrný charakter a je zaměřena na vytvoření celkového přehledu o dopadu krize na ekonomiku státu.

4.1.1 HDP

Zaprvé je nutné zdůraznit, že Kazachstán je nejvíce integrovanou zemí do světové ekonomiky v porovnání s okolními státy. Proto očekávané dopady krize by mohly být daleko větší. Zemí ale výrazně pomohly relativně vysoké ceny na ropu během sledovaného období, které dokázal eliminovat dopady světové finanční krize.

HDP Kazachstánu neustále rostlo za celou dobu sledování – viz tabulka č. 4. Je nutné říct, že růst domácí ekonomiky nebyl rozhodně zastaven celosvětovou krizí z let 2007-2008. Je možné mluvit maximálně o snížení tempa růstu domácí ekonomiky, pokud se jedná o údaje uvedené v domácí měně. Růst kazachstánské ekonomiky měřeny v domácí měně je opravdu pozoruhodný – od roku 2007 do roku 2019 ekonomika země vzrostla o 5,75 krát. Rozhodně se jedná o stát s významnou budoucností, a to díky rostoucí domácí poptávce a stabilnímu politickému okolí.

Tabulka 4. Vývoj HDP Kazachstánu v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Reálný HDP v mld. tenge	12 849,79	16 052,92	17 007,65	21 815,52	28 243,05	31 015,19
Změna vůči předchozímu roku		24,93%	5,95%	28,27%	29,46%	9,82%
Reálný HDP v mld. USD	104,85	133,44	115,31	148,05	192,63	208,00
Změna vůči předchozímu roku		27,27%	-13,59%	28,39%	30,11%	7,98%
Reálný HDP na osobu v tis. tenge	829,9	1 024,2	1 056,9	1 336,6	1 705,8	1 847,1
Reálný HDP na osobu v USD	6 771,6	8 513,5	7 165,1	9 071,0	11 634,5	12 387,4

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Reálný HDP v mld. tenge	35 999,03	39 675,83	40 884,13	46 971,15	54 378,86	61 819,54	69 532,63
Změna vůči předchozímu roku	16,07%	10,21%	3,05%	14,89%	15,77%	13,68%	12,48%
Reálný HDP v mld. USD	236,63	221,42	184,39	137,28	166,81	179,34	181,67
Změna vůči předchozímu roku	13,76%	-6,43%	-16,72%	-25,55%	21,51%	7,51%	1,30%
Reálný HDP na osobu v tis. tenge	2 113,2	2 294,8	2 330,4	2 639,7	3 014,7	3 382,5	3 755,7
Reálný HDP na osobu v USD	13 890,8	12 806,7	10 509,9	7 714,8	9 247,6	9 812,5	9 812,5

Zdroj: Kazstat, 2020

V případě údajů o HDP uvedených v amerických dolarech je situace o něco odlišná, zde je možné pozorovat významné výkyvy ve vývoji dané makroekonomické veličiny. Nejhorší propad bylo možné si všimnout v roce 2009, kdy tempa změn HDP klesla o 13,59 % vůči předchozímu roku. V roce 2010 výše HDP však překročila předkrizovou úroveň a v roce 2012 dokonce došlo ke zdvojnásobení výše HDP v porovnání s rokem 2007. V posledních letech sledování je však možné vyzorovat trend poklesu HDP denominovaného v cizí měně, ačkoliv výše HDP měřena v domácí měně tenge neustále roste. Důvod je snadný – propad domácí měny. Podrobněji o tom je pojednáno v příslušné kapitole věnované změnám kurzu.

4.1.2 Inflace

Inflace v novodobých dějinách Kazachstánu je bezesporu zvládnutou veličinou, v žádném případě se nejedná o problém, jak tomu bylo v 90. letech – viz tabulka č. 5. Jak je vidět, tempa růstu inflace měřené CPI se pohybují na úrovni deseti procent. Ekonomická krize z let

2007/2008 měla logicky vliv na zpomalení tempa růstu inflace jako následek zpomalení tempa růstu domácí agregátní poptávky.

Tabulka 5. Vývoj cenové hladiny v Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
CPI	18,8	9,5	6,2	7,8	7,4	6
Cenová hladina na potraviny	26,6	10,8	3	10,1	9,1	5,3
PPI	31,9	-18,6	31	12,9	20,3	2,1
Cenová hladina ve stavebnictví	7,1	8,5	4,5	3,6	5,4	4,6
Cenová hladina v zemědělství	39,1	19,3	-12,7	23,4	-1,7	22,4

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
CPI	4,8	7,4	13,6	8,5	7,1	5,3	5,4
Cenová hladina na potraviny	3,3	8	10,9	9,7	6,5	5,1	9,6
PPI	-0,5	-1,6	-4,8	15,5	17,6	12,4	1,4
Cenová hladina ve stavebnictví	3,3	4,4	2,8	4,7	5	3,9	1,6
Cenová hladina v zemědělství	-7	13,3	2,7	7,5	2,6	7,8	15,9

Zdroj: Kazstat, 2020

Jako doplnění k vývoji indexu CPI, byly přidány další inflační indexy: index cen na potraviny, PPI, cenová hladina ve stavebnictví a zemědělství. Vývoj indexu cen na potraviny v podstatě opakuje vývoj CPI. U index PPI je situace opačná, v roce 2008 bylo možné dokonce vyzorovat propad daného indexu, což je možné vysvětlit ekonomickou krizí v daném roce. Na druhou stranu již v dalším roce došlo k významnému nárůstu dané veličiny. Index cen stavebnictví je relativně stálý a pohybuje se na úrovni pěti procent. Cenová hladina ve sféře zemědělství je ale rozkolísanou veličinou. V roce 2009 došlo k jejímu propadu na úroveň minus 12,7 %, avšak v dalším roce její výše již činila 23,4 %.

4.1.3 Státní dluh

Státní dluh v zemi až do roku 2011 se pohyboval ve zcela přijatelné výši nepřevyšující deset procent od místního HDP – viz tabulka č. 6. Je evidentní, že lokální vláda hospodařila naprosto vzorově a nepokrývala svoje výdaje pomocí dalšího zadlužování. Dokonce i v době nejtěžší krize z let 2007-2008 došlo pouze s růstem dluhu ve výši 30 % v porovnání s předchozím rokem. Mnohé neukázněné evropské státy by se z toho měly poučit. Na druhou stranu je nutné upozornit, že i sociální výdaje kazachstánské vlády jsou daleko nižší, nežli je tomu v Evropě.

Tabulka 6. Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Podíl dluhu vůči HDP	5,8 %	6,7 %	10,23 %	9,5 %	8,8 %	10,5 %
Výše dluhu v mld. USD	6,2	9,09	11,8	15,8	19,5	25,2
Změna vůči předchozímu roku		46,6%	29,8%	33,9%	23,4%	29,2%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Podíl dluhu vůči HDP	10,8 %	12,6 %	19,3 %	16,7 %	19,87 %	20,26 %	19,97 %
Výše dluhu v mld. USD	29,8	32,01	40,3	27,02	33,15	36,1	36,28
Změna vůči předchozímu roku	18,3%	7,4%	25,9%	-33,0%	22,7%	8,9%	0,5%

Zdroj: Kazstat, 2020

Bohužel je vidět, že politika nízkého zadlužování se změnila a v současné době kazachstánská vláda dluží přibližně dvacet procent svého domácího HDP neboli šestinásobek v porovnání s rokem 2007. Jedná se o klíčové riziko pro zemi – naprosto učebnicový příklad Řecka je zjevnou ukázkou, co se může stát v případě nevhodného hospodaření lokální vlády.

4.1.4 Nezaměstnanost

Růst HDP logicky má pozitivní dopad na domácí pracovní trh z pohledu vlivu na obecnou míru nezaměstnanosti – viz tabulka č. 7. Jak je zřejmé z tabulky, obecná míra nezaměstnanosti ve zvoleném období nepřekročila pět procent.

V letech krize bylo možné vyzorovat částečný nárůst míry nezaměstnanosti, ten byl však velmi mírný a nebyl výraznou zátěží pro kazachstánskou ekonomiku. V podstatě je možné říct, že poslední světová krize neměla výrazný dopad na pracovní trh Kazachstánu.

Tabulka 7. Vývoj nezaměstnanosti Kazachstánu v procentech v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Obecná míra nezaměstnanosti	7,3	6,6	6,6	5,8	5,4	5,3
Obecná míra nezaměstnanosti mládeže (lidé ve věku 15-24 let)	9,4	7,4	6,7	5,2	4,6	3,9
Obecná míra nezaměstnanosti mládeže (lidé ve věku 15-28 let)	9,7	8,4	8,5	6,6	6,1	5,4
Obecná míra dlouhodobé nezaměstnanosti	3,3	2,8	2,5	2,2	2,1	2,5

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Obecná míra nezaměstnanosti	5,2	5,0	5,1	5,0	4,9	4,9	4,8
Obecná míra nezaměstnanosti mládeže (lidé ve věku 15-24 let)	3,9	3,8	4,2	3,8	3,8	3,7	3,6
Obecná míra nezaměstnanosti mládeže (lidé ve věku 15-28 let)	5,5	4,2	4,4	4,1	3,9	3,8	3,7
Obecná míra dlouhodobé nezaměstnanosti	2,5	2,4	2,5	2,2	2,2	2,2	2,2

Zdroj: Kazstat, 2020

Pro Kazachstán, neplatí ovšem celosvětový problém zaměstnanosti mládeže, a to ani pro lidi pod 24, respektive 28 let. Jak je zřejmé z tabulky č. 7 obecná míra nezaměstnanosti u dané rizikové z pohledu nezaměstnanosti skupiny lidí nepřevyšuje obecnou míru nezaměstnanosti a pohybuje se pod pěti procenty. Nebylo možné vypořádat významného růstu dané veličiny během poslední světové krize. Dlouhodobá míra nezaměstnanosti se pohybuje na úrovni dvou procent a nepřestává být významnou zátěží pro ekonomiku země. Dokonce v době hospodářské krize nedošlo k jejímu růstu.

4.1.5 Kurz domácí měny

Vývoj kurzu domácí měny bude poukázán na příkladu vývoje kurzu tenge vůči dvěma nejvýznamnějším světovým měnám – euru a americkému dolaru. Kurz domácí měny v letech krize zaznamenal významný propad, zejména v roce 2009, u eura bylo možné vypořádat propad ve výši 47,9 % v porovnání s předchozím rokem. Po určité době však došlo k opětovnému poklesu kurzu eura a amerického dolaru.

Tabulka 8. Vývoj kurzu domácí měny Kazachstánu vůči USD a EUR v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kurz EUR	170,92	150,58	222,76	191,72	192,94	186,85
Změna vůči předchozímu roku		-11,9%	47,9%	-13,9%	0,6%	-3,2%
Kurz USD	122,55	120,30	147,50	147,35	146,62	149,11
Změna vůči předchozímu roku		-1,8%	22,6%	-0,1%	-0,5%	1,7%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kurz EUR	193,43	212,26	207,84	391,94	344,83	400,04	432,81
Změna vůči předchozímu roku	3,5%	9,7%	-2,1%	88,6%	-12,0%	16,0%	8,2%
Kurz USD	152,13	179,19	221,73	342,16	326,00	344,71	382,75
Změna vůči předchozímu roku	2,0%	17,8%	23,7%	54,3%	-4,7%	5,7%	11,0%

Zdroj: Kazstat, 2020

Je nutné poukázat na propad kurzu domácí měny v posledních letech sledování. Důvod je snadný – od roku 2015 národní banka země opustila dříve aplikovanou politiku cílování kurzu a přestoupila k politice cílování inflace. Daná změna se okamžitě projevila v kurzu domácí měny.

Od roku 2016 došlo k více než 100 % depreciaci domácí měny jak vůči euru, tak i vůči americkému dolaru. Právě proto je v dnešní době kurz domácí měny tenge spíše závislý na kurzu ropy. Další hnací silou se může na první pohled zdát kurzy jiných měn, se kterými Kazachstán obchoduje – ruský rubl, euro či čínský juan, opak je ale pravdou, zahraniční obchod Kazachstánu se odehrává především v amerických dolarech (Kursiv, 2020). Důvodem poklesu kurzu tenge je i propad poptávky v Rusku jako jednoho z hlavních partnerů země, a to díky ekonomickým sankcím.

4.1.6 Objem vývozu a dovozu

Objem kazachstánského vývozu neustále roste – viz tabulka č. 9. Jak je zřejmé z tabulky, v roce 2009 došlo k významnému propadu exportu, a to o 25,1 % v porovnání s předchozím rokem. Lze to vysvětlit propadem celosvětové poptávky. Už ale v dalším roce však došlo k významnému nárůstu. Důvodem jsou změny cen na ropu – v roce 2009 se jednalo o 61,95 USD za barel, kdežto v roce 2010 již 79,48 USD za barel.

V posledních letech dochází k poklesu vývozu, jedná se ovšem o optický klam způsobený propadem kurzu domácí měny. Celkový objem vývozu Kazachstánu (například barely ropy) neustále rostou.

Tabulka 9. Vývoj objemu dovozu a vývozu Kazachstánu v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Import v mld. USD	32,8	37,9	28,4	31,1	36,9	46,4
Změna vůči předchozímu roku		15,5%	-25,1%	9,5%	18,6%	25,7%
Export v mld. USD	47,8	71,2	43,2	60,3	84,3	86,4
Změna vůči předchozímu roku		49,0%	-39,3%	39,6%	39,8%	2,5%
Saldo obchodní bilance	15,0	33,3	14,8	29,1	47,4	40,1
Změna vůči předchozímu roku		122,0%	-55,6%	96,6%	62,9%	-15,4%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Import v mld. USD	48,8	41,3	30,6	25,4	29,6	33,7	39,7
Změna vůči předchozímu roku	5,2%	-15,4%	-25,9%	-17,0%	16,5%	13,9%	17,8%
Export v mld. USD	84,7	79,5	46,0	36,7	48,5	61,1	58,1
Změna vůči předchozímu roku	-2,0%	-6,1%	-42,1%	-20,2%	32,2%	26,0%	-4,9%
Saldo obchodní bilance	35,9	38,2	15,4	11,4	18,9	27,5	18,4
Změna vůči předchozímu roku	-10,5%	6,4%	-59,7%	-26,0%	65,8%	45,5%	-33,1%

Zdroj: Kazstat, 2020

Lze si všimnout, že obchodní bilance je ve prospěch Kazachstánu. Je ale nutné upozornit, že hlavním vývozním artikulem země jsou výrobky s nízkou přidanou hodnotou – ropa a zemní plyn. I naopak v dovozu dominují výrobky s vysokou přidanou hodnotou.

4.2 Dopad krize na vybrané sektory ekonomiky Kazachstánu

V další kapitole diplomové práce již bude podroben dopad krize na vybrané sektory kazachstánské ekonomiky. Jedná se o bankovníctví, cestovní ruch, stavebnictví, těžbu nerostných surovin a zemědělství.

4.2.1 Bankovníctví

Prvním sektorem prozkoumaným v rámci další kapitoly je bankovníctví. Jedná se o jeden z nejvíce dynamických sektorů země, který se rozvíjí spolu s místní ekonomikou. Daný sektor je jednou z priorit rozvoje místní vlády a je součástí vládní politiky diverzifikace ekonomiky.

Prvním ukazatelem je celkový objem vkladů – viz tabulka č. 10. Jak je zřejmé, neustále dochází k růstu objemu vkladů, v roce 2008 dokonce se jednalo o třicetiprocentní nárůst. Z daného pohledu krize neměla vliv na sektor. Jedná se o přirozený výsledek růstu domácí ekonomiky.

Je zřejmé, že po hospodářské krizi lidi spíše uvěřili své domácí měně, od roku 2010 až po rok 2015 podíl vkladů v jiné, než kazachstánské měně klesl na 30 % od celkových vkladů. Chystaná devalvace měny však v posledních letech sledování zcela změnila daný trend – jak je zřejmé z tabulky, v dalších letech bylo možné sledovat pokles zájmu o vklady v domácí měně.

Tabulka 10. Vklady v bankách Kazachstánu v mil. tenge v letech 2007-2020

	Celkem vklady	Vklady jen v tenge	Vklady jen v cizí měně	Podíl vkladů v cizí měně na celkových vkladech	Změna výše celkových vkladů v %
2007	3 447,6	1 969,4	1 478,2	42,88%	
2008	4 588,6	2 691,3	1 897,3	41,35%	33,1%
2009	5 904,5	2 938,1	2 966,4	50,24%	28,7%
2010	6 825,3	4 284,2	2 541,1	37,23%	15,6%
2011	7 797,5	5 245,0	2 552,5	32,73%	14,2%
2012	8 532,9	5 861,0	2 671,9	31,31%	9,4%
2013	9 678,0	5 996,6	3 681,4	38,04%	13,4%
2014	11 351,0	4 793,2	6 557,8	57,77%	17,3%
2015	14 954,8	4 873,1	10 081,7	67,41%	31,7%
2016	15 605,1	4 799,8	10 805,3	69,24%	4,3%
2017	17 268,6	7 986,0	9 282,6	53,75%	10,7%
2018	16 680,5	8 740,9	7 939,6	47,60%	-3,4%
2019	17 043,0	9 074,1	7 968,9	46,76%	2,2%
2020	17 977,0	10 364,2	7 612,8	42,35%	5,5%

Zdroj: Agentura Kazachstánu dohlížející na regulaci a rozvoj finančního trhu, 2021

Další pohled na vývoj bankovního sektoru přináší tabulka č. 11 udávající přehled o vyloženě spořicí stránce chování Kazachů. Jak je zřejmé z tabulky, neustále dochází k růstu objemu spoření. Zajímavé je, že podíl spořicí a termínovaných účtů dosahuje poloviny od celkového objemu účtů. Zřejmě obyvatelé země ukládají svoje úspory hlavně do bank.

Spořivost místních lidí výrazně podpořila stabilitu domácího bankovního trhu. Výjimkou jsou pouze léta 2009 a 2010, což jsou post krizová léta, ve kterých se lidé obávali o návrat možných problémů. Je nutné upozornit, že až do roku 2016 místní lidé preferovali držení peněz v místní měně, avšak devalvace měny přinesla přesun vkladů spíše do cizí měny.

Tabulka 11. Vklady v bankách Kazachstánu na spořicíh a termínovaných účtech v mil. tenge v letech 2007-2020

	Celkem vklady	Vklady jen v tenge	Vklady jen v cizí měně	Podíl spořicíh a termínovaných vkladů na celkových vkladech	Podíl vkladů v cizí měně na celkových spořicíh účtech
2007	1 735,0	1 147,8	587,2	50,32%	33,84%
2008	1 849,3	1 247,2	602,1	40,30%	32,56%
2009	1 999,8	1 385,6	614,2	33,87%	30,71%
2010	2 640,5	1 987,3	653,2	38,69%	24,74%
2011	3 588,6	2 797,2	791,4	46,02%	22,05%
2012	5 333,1	3 598,4	1 734,7	62,50%	32,53%
2013	5 884,4	3 926,6	1 957,8	60,80%	33,27%
2014	7 217,2	4 494,4	2 722,8	63,58%	37,73%
2015	11 792,9	7 033,2	4 759,7	78,86%	40,36%
2016	12 589,4	4 300,3	8 289,1	80,67%	65,84%
2017	12 089,9	5 094,0	6 995,9	70,01%	57,87%
2018	10 737,2	5 006,1	5 731,1	64,37%	53,38%
2019	11 133,3	5 804,2	5 329,1	65,32%	47,87%
2020	11 168,6	6 226,9	4 941,7	62,13%	44,25%

Zdroj: Agentura Kazachstánu dohlížející na regulaci a rozvoj finančního trhu, 2021

Dle je možné uvést celkový vývoj počtu bank v zemi – viz tabulka č. 12. Je zřejmé, že celkový počet bank je stabilní a pohybuje se na úrovni 35 bank. Jedná se o příliš velký počet bank, zejména s potazem k velikosti místní ekonomiky, která je například o třetinu menší než česká, avšak má o třetinu více bank. Důvodem tak velkého počtu bank byla relativně benevolentní politika poskytnutí bankovní licence v 90. letech. Krize z let 2007/2008 ovšem neměla dopad na počet bank, zřejmým důvodem je stálý příliv vkladů.

Od roku 2018 však dochází k poklesu počtu bank, což je způsobeno hlavně konsolidací bankovního sektoru formou fúzí. Další hnací silou v daném období je odvolání licence u menších bank ze strany místního regulátora bankovního trhu (Forbes, 2021).

Tabulka 12. Celkový počet bank v Kazachstánu v letech 2007-2020

	Celkem	Změna vůči předchozímu roku
2007	35	
2008	37	5,71%
2009	38	2,70%
2010	39	2,63%
2011	38	-2,56%
2012	38	0,00%
2013	38	0,00%
2014	38	0,00%
2015	35	-7,89%
2016	34	-2,86%
2017	32	-5,88%
2018	28	-12,50%
2019	26	-7,14%
2020	27	3,85%

Zdroj: Agentura Kazachstánu dohlížející na regulaci a rozvoj finančního trhu, 2021

Nakonec posledním ukazatelem bankovního sektoru země je vývoj zisku místních bank – viz tabulka č. 13. Je zřejmé, že většinou je bankovní sektor v zisku. Výraznou výjimkou je rok 2009, ve kterém ziskovost bank byla negativní, což je způsobeno problémy s výplatou půjček na bydlení. Již v následujícím roce však zisk kazachstánských bank překročil dokonce úroveň roku 2008. Proto rozhodně nelze tvrdit, že krize z let 2007/2008 měla vliv na bankovní sektor.

Tabulka 13. Celkový čistý zisk kazachstánských bank v mld. tenge v letech 2007-2020

	Celkem	Změna vůči předchozímu roku
2007	529	
2008	611,9	15,67%
2009	-547,6	-189,49%
2010	1214,7	-321,82%
2011	65,2	-94,63%
2012	175,4	169,02%
2013	236,5	34,83%
2014	120,3	-49,13%
2015	210,8	75,23%
2016	387,9	84,01%
2017	12,6	-96,75%
2018	603,3	4688,10%
2019	746,4	23,72%
2020	742,4	-0,54%

Zdroj: Agentura Kazachstánu dohlížející na regulaci a rozvoj finančního trhu, 2021

4.2.2 Cestovní ruch

Cestovní ruch v zemi je bezesporu novým a rychle rostoucím odvětvím domácí ekonomiky. V současné době vliv cestovního ruchu na místní ekonomiku je zanedbatelný a dosahuje

0,3 % lokálního HDP, avšak se jedná o jednu z priorit vládní politiky ve směru rozvoje regionů (Kazakhstan.travel, 2020).

V dnešní době daný druh ekonomické aktivity není dostatečně rozvinutý a spoléhá se hlavně na vnitřní zdroje růstu. Vládní politika počítá s vybudováním čtyř turistických klusterů – hlavního města, Almaty, Východního, Jižního a Západního Kazachstánu (Portál premiéra Kazachstánu, 2020).

Ve státě je možné nalézt jak přírodní, tak i kulturní památky. Kulturní památky jsou rozmístěné hlavně na jihu země, přes které ve středověku probíhala hedvábná stezka. Přírodní památky jsou situovány na severu kazachstánského státu.

Kazachstán má velmi příznivou vízovou politiku, ve státě se mohou nacházet 90 dní bez nutnosti vyřídit vízum vlastníky pasů z bývalého Sovětského, EU a celé řady zemí: Turecko, Jižní Korea, Srbsko, USA, Číny, Japonsko apod. Vláda země neustále rozšiřuje seznam zemí, které nepotřebují vízum pro návštěvu Kazachstánu, a to na základě ekonomických přínosů těchto zemí do Kazachstánu (Kazakhstan.travel, 2020).

Z pohledu statistického hodnocení dopadu krize na cestovní ruch jsou důležitá dvě kritéria – hosté a jejich útraty. Z pohledu počtu ubytovaných hostů se je možné vidět částečný pokles v letech 2008-2009 – viz tabulka č. 14. V pozdějších letech však dochází k významnému růstu pohybujícím se na úrovni deseti procent ročně. Podnikání v daném oboru je rozhodně výnosné. Krize z daných let dále způsobil pokles zájmu o město Almaty v porovnání s jinými regiony země. Je evidentní, že Kazaši začali více cestovat po své zemi a poznávat svůj kraj, jedná se o klasický dopad poklesu příjmu obyvatel, který vyústí v omezení cestování do zahraničí a posílení zájmu o vnitřní cestovní ruch.

Tabulka 14. Počet ubytovaných hostů v Kazachstánu v letech 2007-2020, v tisících osob

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kazachstán	2640	2576	2306	2549	2846	3026	3308
Změna vůči předchozímu roku v %		-2,43%	-10,48%	10,53%	11,65%	6,34%	9,30%
Akmolinská oblast	131	131	117	130	163	178	249
Aktjubinská oblast	68	63	61	62	88	80	84
Almatyinská oblast	255	294	239	152	136	111	117
Atyrauská oblast	192	243	259	299	214	210	232
Západní Kazachstán	62	56	43	54	53	50	71
Žambylská oblast	64	55	46	55	64	71	86
Karagandinská oblast	197	221	231	201	222	213	215
Kostanajská oblast	53	61	68	88	124	154	182
Kyzylordinská oblast	24	28	28	32	30	32	39
Mangustauská oblast	102	123	133	158	147	177	176
Jižní Kazachstán	102	83	83	93	81	102	118
Pavlodaská oblast	120	100	73	85	102	97	94
Severní Kazachstán	36	33	37	52	52	69	65
Východní Kazachstán	261	242	251	288	356	375	387
Město Nur-Sultan	389	374	290	422	513	557	608
Město Almaty	583	470	347	378	502	552	583
Město Šymkent	0	0	0	0	0	0	0

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 ²
Kazachstán	3804	3802	4218	5279	5527	4866	2556
Změna vůči předchozímu roku v %	15,02%	-0,06%	10,93%	25,17%	4,69%	-11,96%	-47,47%
Akmolinská oblast	252	226	300	341	339	310	173
Aktjubinská oblast	85	84	85	100	124	101	56
Almatyinská oblast	197	265	435	704	810	734	412
Atyrauská oblast	189	212	200	184	209	188	73
Západní Kazachstán	73	94	87	112	101	86	29
Žambylská oblast	97	94	91	104	121	109	62
Karagandinská oblast	261	259	241	293	281	238	143
Kostanajská oblast	186	161	147	192	213	178	102
Kyzylordinská oblast	41	39	49	59	64	55	32
Mangustauská oblast	174	176	192	206	241	176	106
Jižní Kazachstán	133	145	199	270	151	125	47
Pavlodaská oblast	106	110	114	147	127	118	70
Severní Kazachstán	65	68	91	121	152	140	73
Východní Kazachstán	453	424	461	486	565	485	266
Město Nur-Sultan	731	723	733	989	768	654	279
Město Almaty	761	722	793	970	1085	985	511
Město Šymkent	0	0	0	0	178	185	123

Zdroj: Kazstat, 2020

Krise z let 2007/2008 neměla výrazný vliv na zeměpisné rozložení struktury hostů, kteří byli ubytováni v místních hotelích – viz tabulka č. 15. Je vidět pouze částečný pokles podílu v případě Almaty.

² Pouze za období leden-září

Tabulka 15. Struktura hostů v ubytovacích zařízeních v Kazachstánu v letech 2007, 2009, 2015 a 2020

	2007	2009	2015	2020
Akmolinská oblast	4,95%	5,08%	5,95%	6,76%
Aktjubinská oblast	2,57%	2,64%	2,20%	2,18%
Almatynská oblast	9,67%	10,38%	6,97%	16,13%
Atyrauská oblast	7,26%	11,24%	5,57%	2,85%
Západní Kazachstán	2,35%	1,87%	2,48%	1,12%
Žambylská oblast	2,44%	1,99%	2,46%	2,43%
Karagandinská oblast	7,47%	10,01%	6,81%	5,60%
Kostanajská oblast	2,01%	2,94%	4,24%	3,98%
Kyzylordinská oblast	0,91%	1,20%	1,04%	1,26%
Mangustauská oblast	3,88%	5,76%	4,63%	4,15%
Jižní Kazachstán	3,88%	3,60%	3,80%	1,84%
Pavlodaská oblast	4,53%	3,17%	2,91%	2,72%
Severní Kazachstán	1,36%	1,60%	1,79%	2,87%
Východní Kazachstán	9,90%	10,87%	11,16%	10,41%
Město Nur-Sultan	14,73%	12,58%	19,01%	10,93%
Město Almaty	22,09%	15,07%	18,98%	19,99%
Město Šymkent	0,00%	0,00%	0,00%	4,80%

Zdroj: Kazstat, 2020

Příjmy ubytovacích zařízení v zemi rostou naprosto raketovým tempem – viz tabulka č. 16. Je zřejmé, že krize z let 2007/2008 neměla dopad na útraty turistů v zemi. Stejně jak i s počtem hostů, souvisí i částečný přesun příjmů do regionů země.

Tabulka 16. Příjmy ubytovacích zařízení v Kazachstánu v letech 2007-2020 v mil USD

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kazachstán	254,53	335,65	253,83	307,06	326,26	358,70	392,52
Změna vůči předchozímu roku v %		31,87%	-24,38%	20,97%	6,25%	9,94%	9,43%
Akmolinská oblast	4,50	5,48	4,66	7,95	9,94	12,20	21,89
Aktjubinská oblast	6,17	7,18	5,18	5,79	7,44	6,92	8,58
Almatynská oblast	6,31	8,82	9,83	10,37	8,87	6,48	7,24
Atyrauská oblast	24,89	43,46	41,14	53,22	41,12	42,52	55,30
Západní Kazachstán	4,42	11,61	7,87	9,58	8,08	8,63	8,66
Žambylská oblast	1,85	2,18	1,75	1,93	2,42	2,96	3,53
Karagandinská oblast	11,80	18,97	12,32	13,07	16,24	18,15	18,96
Kostanajská oblast	2,95	3,48	2,88	3,62	4,54	5,40	6,70
Kyzylordinská oblast	2,21	3,13	2,60	3,86	4,74	3,88	5,41
Mangustauská oblast	17,37	21,92	22,85	21,49	24,06	24,01	32,94
Jižní Kazachstán	3,05	3,43	2,42	3,52	4,65	6,91	9,19
Pavlodaská oblast	5,67	5,84	5,15	6,58	8,33	8,98	9,54
Severní Kazachstán	1,66	2,15	1,66	1,91	2,19	3,17	2,84
Východní Kazachstán	9,94	11,65	9,77	12,52	15,41	17,53	19,33
Město Nur-Sultan	45,67	57,73	40,43	55,71	71,23	79,87	87,38
Město Almaty	106,06	128,63	83,32	95,93	97,01	111,09	95,04
Město Šymkent	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 ³
Kazachstán	404,05	327,41	242,15	332,39	301,55	314,90	114,62
Změna vůči předchozímu roku v %	2,94%	-18,97%	-26,04%	37,27%	-9,28%	4,43%	-63,60%
Akmolinská oblast	22,25	19,19	14,67	17,35	18,32	19,67	10,82
Aktjubinská oblast	9,47	6,52	4,53	6,38	5,91	5,69	1,58
Almatyinská oblast	12,52	14,44	13,97	25,40	28,38	25,40	10,75
Atyrauská oblast	30,54	30,68	20,71	22,06	21,85	21,23	6,32
Západní Kazachstán	8,18	8,89	8,49	9,57	7,84	8,24	3,54
Žambylská oblast	3,74	3,95	2,94	3,86	4,16	3,90	1,54
Karagandinská oblast	18,97	15,42	11,32	12,96	12,51	12,89	4,71
Kostanajská oblast	6,19	4,85	3,28	4,62	5,01	4,80	1,66
Kyzylordinská oblast	5,03	3,33	2,29	2,86	2,83	2,83	1,13
Mangustauská oblast	28,45	21,00	11,46	12,74	14,28	13,42	8,13
Jižní Kazachstán	8,59	8,64	7,98	11,20	6,18	8,80	2,30
Pavlodaská oblast	9,00	6,99	4,65	5,68	3,30	3,26	1,09
Severní Kazachstán	2,64	2,63	2,41	3,07	3,63	4,82	1,98
Východní Kazachstán	20,52	14,84	11,33	13,12	17,08	16,56	6,28
Město Nur-Sultan	103,00	82,21	64,64	112,54	66,23	68,23	19,44
Město Almaty	114,95	83,83	57,46	68,96	74,59	84,37	27,88
Město Šymkent	0,00	0,00	0,00	0,00	9,46	10,79	5,47

Zdroj: Kazstat, 2020

Hospodářská krize znamenala ale přerozdělení příjmů hotelů v zemi – viz tabulka č. 17. Jak je zřejmé z tabulky, v roce 2007 41,67 % příjmů z hotelnictví bylo generováno v Almaty. Podíl daného města ale postupně klesá.

Na významu nabývají ostatní oblasti, zejména Západní Kazachstán a Mangustauská oblast. Jedná se o zjevné výsledky snahy kazachstánské vlády posílit cestovní ruch v zemi. Díky daným krokům dochází k diverzifikaci příjmů z turismu napříč celou zemí. Navíc krize z roku 2007/2008 přispěla k tomu, že lidé v danou periodu začali lidé vybírat spíše odpočinek doma, právě proto hlavní město Mangustauské oblasti Aktau se stalo novým plážovým místem odpočinku Kazachů.

³ Pouze za období leden-září

Tabulka 17. Struktura příjmů ubytovacích zařízení v Kazachstánu v letech 2007, 2009, 2015 a 2020

	2007	2009	2015	2020 ⁴
Kazachstán	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Akmolinská oblast	1,77%	1,84%	5,86%	9,44%
Aktjubinská oblast	2,42%	2,04%	1,99%	1,38%
Almatyinská oblast	2,48%	3,87%	4,41%	9,38%
Atyrauská oblast	9,78%	16,21%	9,37%	5,52%
Západní Kazachstán	1,74%	3,10%	2,71%	3,09%
Žambylská oblast	0,73%	0,69%	1,21%	1,34%
Karagandinská oblast	4,63%	4,86%	4,71%	4,11%
Kostanajská oblast	1,16%	1,13%	1,48%	1,45%
Kyzylordinská oblast	0,87%	1,02%	1,02%	0,99%
Mangustauská oblast	6,83%	9,00%	6,41%	7,09%
Jižní Kazachstán	1,20%	0,95%	2,64%	2,00%
Pavlodaská oblast	2,23%	2,03%	2,14%	0,95%
Severní Kazachstán	0,65%	0,65%	0,80%	1,73%
Východní Kazachstán	3,90%	3,85%	4,53%	5,47%
Město Nur-Sultan	17,94%	15,93%	25,11%	16,96%
Město Almaty	41,67%	32,83%	25,60%	24,32%
Město Šymkent	0,00%	0,00%	0,00%	4,78%

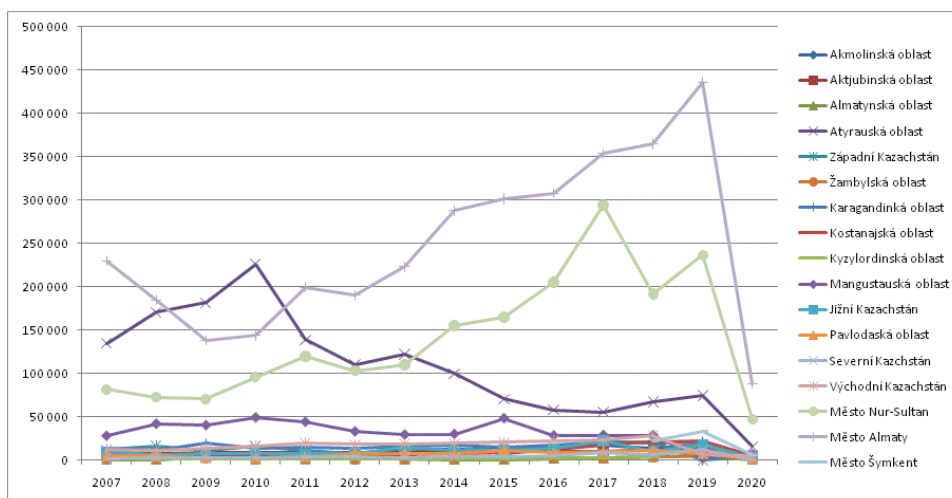
Zdroj: Kazstat, 2020

Pro vývoj cestovního ruchu je nutné zohlednit i vývoj zahraničních návštěvníků země – viz obrázek č. 1. Jak je zřejmé z obrázku, krize z let 2007/2008 neměla výrazný dopad na příjezd zahraničních návštěvníků.

Situace se zeměmi jižní Evropy, které díky dané krizi přišly o významnou součást svých příjmů, se nezopakovala v případě Kazachstánu. Je to zřejmě spojeno s nerozvinutostí zahraničního příjezdového cestovního ruchu do Kazachstánu s cílem odpočinku. V podstatě zahraniční návštěvníci jedou do hlavního města, Almaty nebo Atyrauské oblasti, kde se těží většina ropy a zemního plynu.

⁴ Pouze za období leden-září

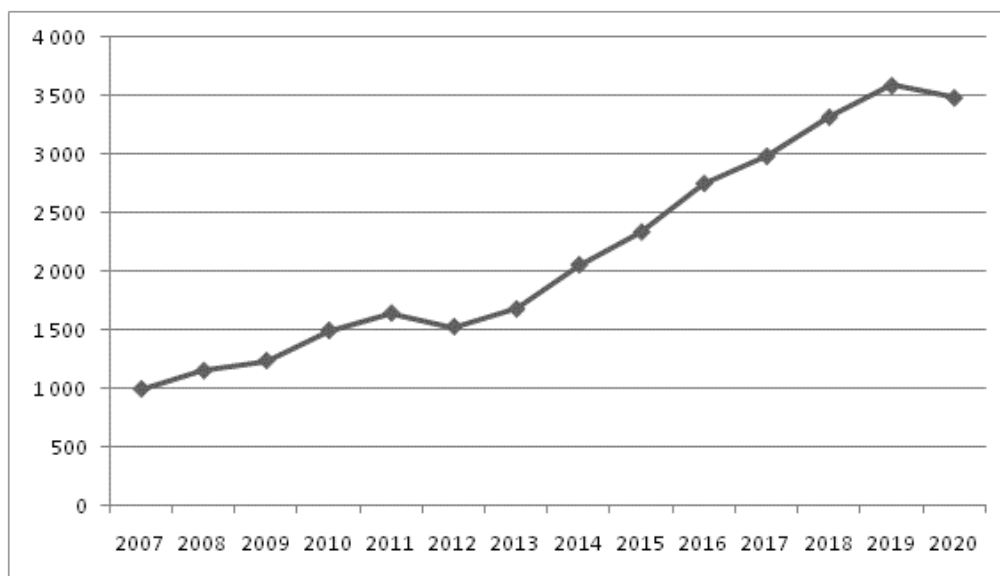
Obrázek 1. Vývoj počtu hostů-nerезidentů do Kazachstánu v letech 2007-2020

Zdroj: Kazstat, 2020

Nakonec posledním ukazatelem zkoumaného odvětví je počet hotelů v zemi – viz obrázek č. 2. Jak je zřejmé z obrázku, v zemi neustále dochází k nárůstu počtu daných zařízení. Krize z let 2007/2008 neměla výrazný dopad na tento ukazatel. V posledním roce sledování je možné si všimnout poklesu, což je zřejmě způsobeno celosvětovými opatření směřujícími k omezení pohybu lidí.

Obrázek 2. Vývoj počtu hotelů v Kazachstánu v letech 2007-2020

Zdroj: Kazstat, 2020

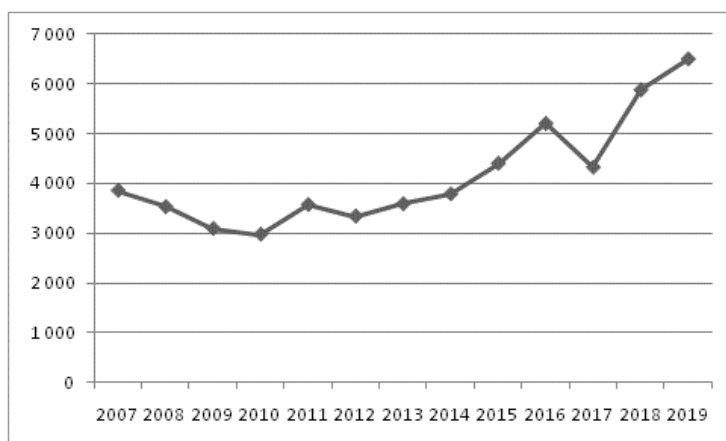
4.2.3 Stavebnictví

Sektor stavebnictví je jedním ze základních sektorů země, jeho podíl na místním HDP dosahuje 5-7 %. Podíl lidí zaměstnaných v daném sektoru na celkové pracovní síle dosahuje výše 5-8 % (Kazstat, 2020).

Z pohledu hlavních hnacích regionů země je nutné vymezit hlavní město Nur-Sultan, Almaty a Atyrauskou oblast. První dvě města jsou zastoupena zejména stavbami určenými pro bydlení, kdežto stavebnictví Atyrauské oblasti je založena na potřebách těžebního průmyslu a nutnosti následné dopravy ropy a zemního plynu. Právě proto stavební sektor je zaměřen na dané regiony.

Prvním klíčovým ukazatelem odvětví je celková výstavba obytných budov v zemi – viz obrázek č. 3. Jak je zřejmé, krize z let 2007/2008 znamenala propad sektoru, který v roce 2014 se však dostal na původní čísla. Jedná se o logickou úvahu – stavebnictví je sektor, který je značně citlivý na ekonomický cyklus.

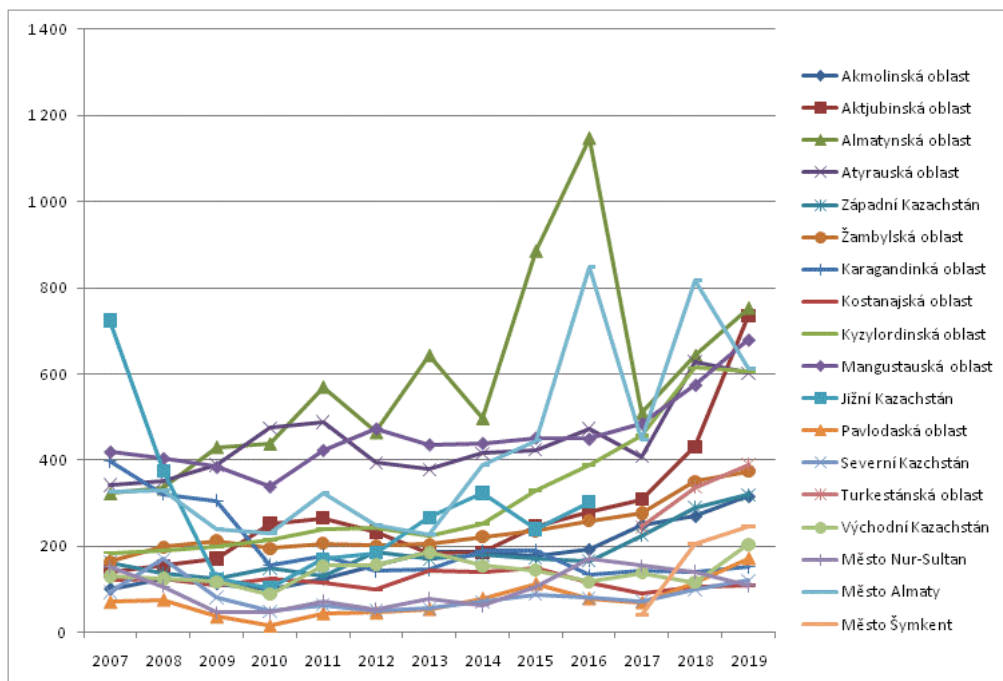
Obrázek 3. Celková plocha zprovozněných obytných budov v Kazachstánu v letech 2007-2019, v tis. km²

Zdroj: Kazstat, 2020

Z pohledu regionálního rozložení je evidentní, že došlo k propadu ve všech regionech země – viz obrázek č. 4. Nejvíce byl propad vidět v Jižním Kazachstánu, který byl před tím lídrem stavebního sektoru země.

Obrázek 4. Celková plocha zprovozněných obytných budov v Kazachstánu v letech 2007-2019 podle regionů, v tis. km²

Zdroj: Kazstat, 2020

Na rozdíl ale od vývoje celkové výstavby krize neměla natolik významný dopad na celkový objem služeb v daném sektoru – viz tabulka č. 18. Ke zpomalení růstu došlo pouze v roce 2009.

Tabulka 18. Objem poskytnutých služeb stavebnictví v Kazachstánu v letech 2007-2019

Rok	Celkový objem poskytnutých služeb v mil tenge	Změna vůči předchozímu roku v %	Celkový objem poskytnutých služeb v mil USD	Změna vůči předchozímu roku v %
2007	1 622 706		13 241	
2008	1 787 634	10,16%	14 860	12,22%
2009	1 821 819	1,91%	12 351	-16,88%
2010	1 943 960	6,70%	13 193	6,81%
2011	2 085 137	7,26%	14 221	7,80%
2012	2 266 803	8,71%	15 202	6,90%
2013	2 439 390	7,61%	16 035	5,48%
2014	2 667 183	9,34%	14 885	-7,17%
2015	2 896 877	8,61%	13 065	-12,23%
2016	3 258 031	12,47%	9 522	-27,12%
2017	3 509 296	7,71%	10 765	13,05%
2018	3 862 995	10,08%	11 207	4,10%
2019	4 431 666	14,72%	11 578	3,32%

Zdroj: Kazstat, 2020

4.2.4 Těžba nerostných surovin

Daný sektor kazachstánské ekonomiky je zásadní pro ekonomický růst a blahobyt obyvatel země. V současné době jeho podíl na místním HDP dosahuje 30-35 % a těžební sektor zaměstnává 20-25 % pracovní síly země. Stát je jedním ze světových lídrů v těžbě ropy, plyny a uranu.

Základy rozvoje daného sektoru ekonomiky byly založeny díky rychlému postupu německé armády po sovětském území při druhé světové válce. Daný postup donutil vedení Sovětského svazu provést přesun průmyslového sektoru Sovětského svazu dál na východ, zejména do Kazachstánu.

Významným omezením země je to, že hlavní trhy odbytu se nacházejí relativně daleko za kazachstánskými hranicemi, proto je stát doslova odkázán na tranzitní země. Dalším problémem daného sektoru ekonomiky je nutnost obnovení stojů a zařízení a rovněž i rostoucí ekologické požadavky.

Tabulka 19. Statistika těžebního průmyslu Kazachstánu v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkový objem mld. tenge	4 445	6 230	5 502	7 420	10 081	10 242	10 697
Podíl těžebního sektoru na HDP	34,6%	38,8%	32,4%	34,0%	35,7%	33,0%	29,7%
Změna v % vůči předchozímu roku		40,1%	-11,7%	34,9%	35,9%	1,6%	4,4%
Celkový objem mld. USD	36	52	37	50	69	69	70

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Celkový objem mld. tenge	11 060	7 521	9 398	11 569	14 877	15 978
Podíl těžebního sektoru na HDP	27,9%	18,4%	20,0%	21,3%	24,1%	23,0%
Změna v % vůči předchozímu roku	3,4%	-32,0%	24,9%	23,1%	28,6%	7,4%
Celkový objem mld. USD	62	34	27	35	43	42

Zdroj: Kazstat, 2020

Z tabulky č. 19 je zřejmé, že krize z let 2007/2008 neměla žádný dopad na těžební průmysl státu. Bylo možné dokonce vypořádat meziroční růst řádově v desítkách procent ročně. Důvodem byla rostoucí cena na nerostné suroviny. V posledních letech sledování dochází k poklesu výše sektoru v amerických dolarech, je to ale spíše způsobeno poklesem kurzu domácí měny, o které se mluvilo výše.

4.2.5 Zemědělství

Zemědělství je jedním ze základních sektorů ekonomiky Kazachstánu. Sice produkce daného sektoru se podílí 5 - 6% na celkovém objemu HDP země, avšak zaměstnává až 20 % pracovní síly daného státu.

Klíčovým produktem zemědělství státu je pšenice, Kazachstán je například v desítku světových exportérů dané produkce. Ve státě je rozvinut i chov hospodářských zvířat – zejména koz, prasat, krav, koní, velbloudů a ovcí.

Jako následek nadměrné konzumace vody a přílišné kultivace pastvin pro potřeby zemědělství za doby Sovětského svazu, Kazachstán má v současnosti ekologické problémy s erozí půdy. Rozsáhlé osvojení stepí a polostepí v 50. letech sice přineslo rekordní úrody v prvních letech, avšak později přineslo výrazné dlouhodobé problémy. Postupně se ale situace zlepšuje.

V rámci sledování vývoje sektoru zemědělství je nutné sledovat dva druhy ukazatelů – výstup zemědělského sektoru měřeného v peněžních jednotkách a rovněž výstup měřený v naturálních jednotkách. Jak je zřejmé z tabulky č. 20 kazachstánské zemědělství nebylo ovlivněno krizí z roku 2007/2008. Právě naopak v krizovém období docházelo k jejímu růstu.

Tabulka 20. Vývoj finančních ukazatelů kazachstánské zemědělství v letech 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem sektor zemědělství v mld. tenge	1 089,4	1 404,5	1 641,4	1 822,1	2 720,5	2 393,6	2 949,5
Změna v %		28,93%	16,86%	11,01%	49,31%	-12,01%	23,22%
Celkem sektor zemědělství v mld. USD	8,9	11,7	11,1	12,4	18,6	16,1	19,4
Pěstování rostlin v mld. tenge	608,4	770,2	932,3	895,4	1 654,4	1 241,5	1 683,9
Změna v %	0,0	26,60%	21,04%	-3,96%	84,76%	-24,96%	35,63%
Pěstování rostlin v mld. USD	5,0	6,4	6,3	6,1	11,3	8,3	11,1
Chov hospodářských zvířat v mld. tenge	476,3	628,6	703,2	920,8	1 059,6	1 145,4	1 256,9
Změna v %		31,98%	11,86%	30,95%	15,07%	8,10%	9,73%
Chov hospodářských zvířat v mld. USD	3,9	5,2	4,8	6,2	7,2	7,7	8,3

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Celkem sektor zemědělství v mld. tenge	3 143,7	3 307,0	3 684,4	4 070,9	4 474,1	5 151,2
Změna v %	6,58%	5,20%	11,41%	10,49%	9,90%	15,13%
Celkem sektor zemědělství v mld. USD	17,5	14,9	10,8	12,5	13,0	13,5
Pěstování rostlin v mld. tenge	1 739,4	1 825,2	2 047,6	2 249,2	2 411,5	2 817,7
Změna v %	3,30%	4,93%	12,18%	9,85%	7,22%	16,84%
Pěstování rostlin v mld. USD	9,7	8,2	6,0	6,9	7,0	7,4
Chov hospodářských zvířat v mld. tenge	1 393,8	1 469,9	1 621,5	1 810,9	2 050,5	2 319,5
Změna v %	10,89%	5,46%	10,31%	11,68%	13,23%	13,12%
Chov hospodářských zvířat v mld. USD	7,8	6,6	4,7	5,6	5,9	6,1

Zdroj: Kazstat, 2020

Dále byly vybrány nejdůležitější ukazatele zemědělského sektoru poskytující údaje o základních potravinách v zemi – viz tabulka č. 21. Během krize nebylo vidět významný dopad na žádný z ukazatelů. Z dlouhodobého hlediska je však zřejmé, že dochází k postupnému nahrazení vepřového masa koňským masem. Důvodem je změna ve spotřebitelských zvycích místních lidí směrem k dodržení tradic islámu – vepřové maso je vnímáno negativně daným náboženstvím.

Tabulka 21. Vybrané přírodní ukazatele sektoru zemědělství Kazachstánu v letech 2007-2020, v tis.

Rok	Obiloviny (včetně rýže) a luštěniny, tuny	Brambory, tuny	Dobytěk	Ovce a kozy	Prasata	Koně
2007	20 137,8	2 414,8	5 840,9	16 080,0	1 352,7	1 291,1
2008	15 578,2	2 354,4	5 991,6	16 770,4	1 347,3	1 370,5
2009	20 830,5	2 755,6	6 095,2	17 369,7	1 326,3	1 438,7
2010	12 185,2	2 554,6	6 175,3	17 988,1	1 344,0	1 528,3
2011	26 960,5	3 076,1	5 702,4	18 091,9	1 204,2	1 607,4
2012	12 864,8	3 126,4	5 690,0	17 633,3	1 031,6	1 686,2
2013	18 231,1	3 343,6	5 851,2	17 560,6	922,3	1 784,5
2014	17 162,2	3 410,5	6 032,7	17 914,6	884,7	1 937,9
2015	18 672,8	3 521,0	6 183,9	18 015,5	887,6	2 070,3
2016	20 634,4	3 545,7	6 413,2	18 184,2	834,2	2 259,2
2017	20 585,1	3 551,1	6 764,2	18 329,0	815,1	2 415,7
2018	20 273,7	3 807,0	7 150,9	18 699,1	798,7	2 646,5
2019	17 428,6	3 912,1	7 436,4	19 155,7	813,3	2 852,3
2020	20 065,3	4 006,8				

Zdroj: Kazstat, 2020

4.2.6 Statistické vyhodnocení

Korelační koeficient

V prvním kroce byl vypočten korelační koeficient mezi HDP země a vybranými sektory. U každého sektoru byl vybrán z pohledu autorky nejdůležitější ukazatel. Výpočet korelačního koeficientu vychází z toho, že obě dvě veličiny jsou rovnocenné a žádná z nich není odvozenou.

Prvním ukazatelem je celková výše exportu. Jak je zřejmé z tabulky č. 22, korelační koeficient je kladný a je ve výši 0,72, což znamená silnou přímou závislost – jinými slovy růst exportu přivádí k významnému růstu HDP, to samé platí i opačně. Jedná se o zcela logické tvrzení, zejména s potazem na otevřenost místní ekonomiky.

Dalším ukazatelem jsou vklady v bankách, ten vyšel rovněž kladně a navíc je vyšší nežli u předchozího ukazatele. Důvod je snadný – vklady v bankách jsou jedním z rozhodujících činitelů na trhu peněz a potažmo i v reálné ekonomice.

Příjmy ubytovacích zařízení vyšly na relativně vysoké úrovni. Na druhou stranu se jedná o zcela zanedbatelnou položku v místním HDP, ačkoliv sektor zažívá bouřlivý rozvoj.

Tabulka 22. Korelační koeficient – vztah mezi HDP a vybranými veličinami

Položka	Korelační koeficient
Export	0,7192
Vklady na termínovaných a spořicíh účtech	0,8930
Příjmy ubytovacích zařízení	0,8616
Objem stavebního sektoru	0,9901
Objem těžebního průmyslu	0,9071
Objem sektoru zemědělství	0,9974

Zdroj: vlastní výpočty

Zcela logicky stavební sektor vyšel na doslova dokonalou přímou závislost. Jedná se o jeden z významných sektorů místní ekonomiky zaměstnávající desítky tisíc lidí. Proto zcela logicky jeho pokles se odrazí na HDP. I naopak pokles HDP, například ve formě poklesu agregátní poptávky se okamžitě projeví na poklesu poptávky po produkci stavebního sektoru.

Výše uvedené zjištění platí i pro těžební sektor s jeho hlavním faktorem těžbou ropy a zemního plynu. Daný sektor se totiž podílí přibližně 20-30 % na tvorbě místního domácího produktu.

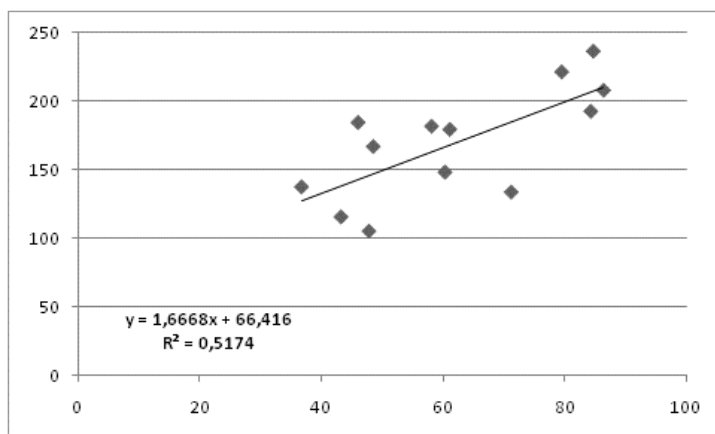
Nakonec objem zemědělství poukázal na doslova dokonalou závislost, což je ale spíše náhoda, jelikož jeho podíl na místním HDP je ve výši 10 %.

Regresní analýza

Dále již byla provedena regresní analýza vlivu všech sektorů na ekonomiku země. Jako nezávislá proměnná byl tedy vybrán domácí produkt země a jako závislá proměnná byly vybrány výše uvedené ukazatele.

Za pomoci lineární regrese a Excel byla vytvořena regresní přímka, koeficient determinace a nakonec byla nakreslena samostatná závislost. Prvním ukazatelem je regrese exportu a HDP, vzhledem k tomu, že export je determinován v USD, i pro HDP byl zohledněn výpočet v USD. Zde je zřejmá pozitivní závislost a zkoumaný model vysvětlit z 52 % chování místního HDP – viz obrázek č. 5. Regresní model je rozhodně kvalitní.

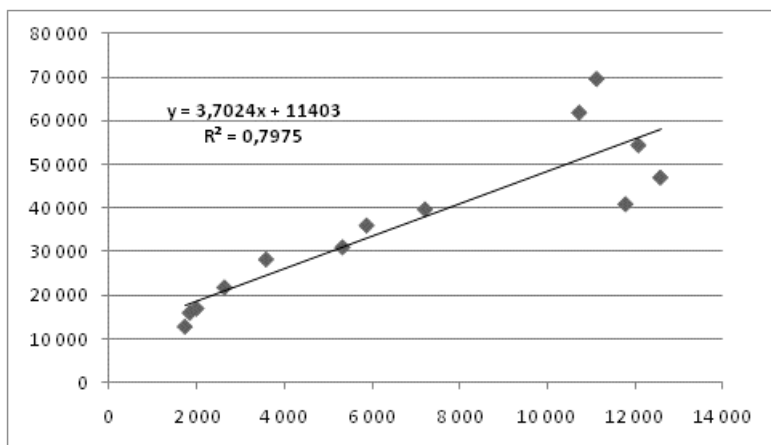
Obrázek 5. Regresní analýza – export v mld. USD a HDP v mld. USD

Zdroj: vlastní výpočty

Bankovní vklady podle dalšího modelu jsou schopny daleko lépe vysvětlit chování HDP (viz obrázek č. 6) – zde koeficient determinace je ve výše 80 %. Navíc i směrnice přímky je větší a je ve výši 3,7.

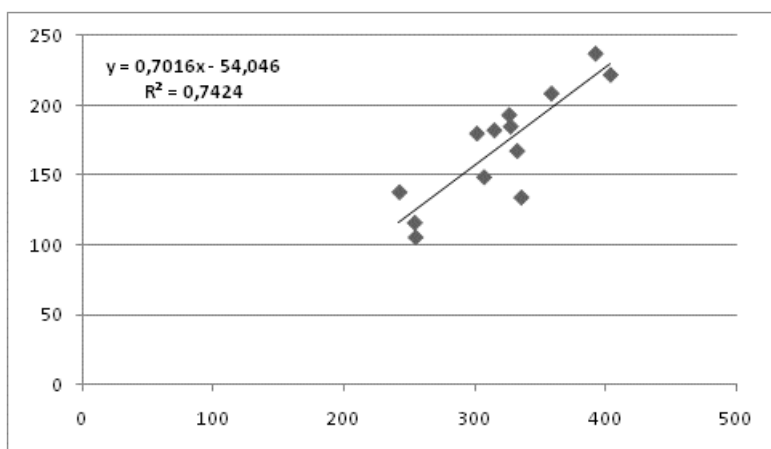
Obrázek 6. Regresní analýza – vklady na spořicíh účtech v mld. tenge a HDP v mld. tenge.

Zdroj: vlastní výpočty

V rámci sektoru ubytování je koeficient determinace spíše výrazný, avšak zřejmě se jedná o shodu okolností – viz obrázek č. 7. Cestovní ruch v zemi totiž zcela logický bude kopírovat vývoj HDP, jelikož ten je složen vyloženě z domácí poptávky.

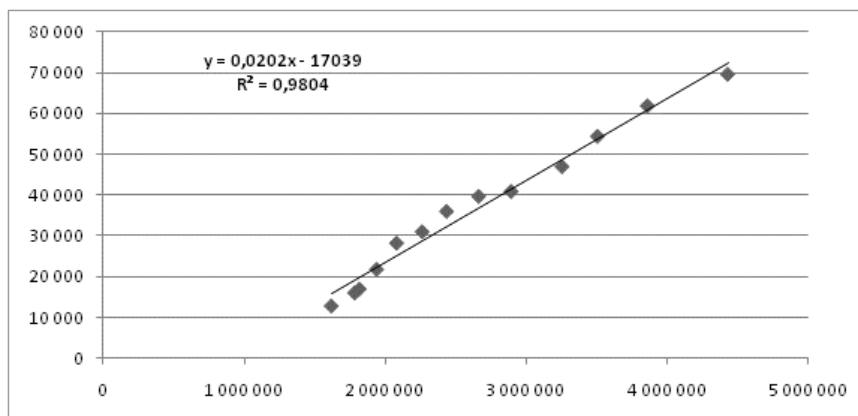
Obrázek 7. Regresní analýza – příjmy ubytovacích zařízení v mil. USD a HDP v mld. USD

Zdroj: vlastní výpočty

I naopak u stavebního sektoru, jehož podíl na HDP je ve výši 6-10 % zcela logicky je koeficient výrazný – viz obrázek č. 8.

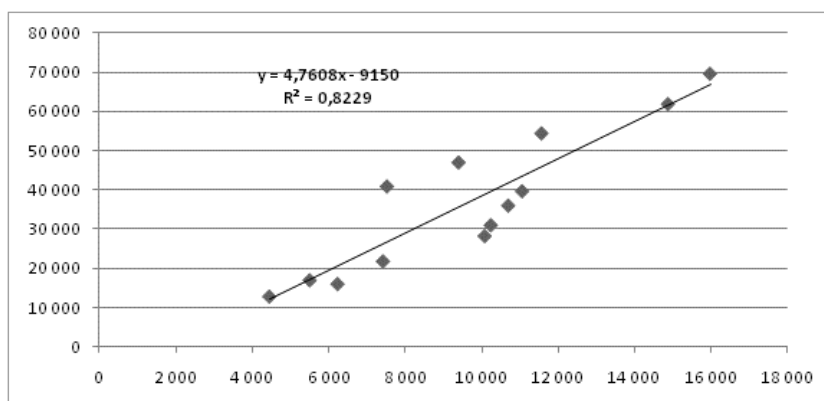
Obrázek 8. Regresní analýza – stavební sektor v mil. tenge a HDP mld. tenge

Zdroj: vlastní výpočty

Výše uvedené zjištění platí i pro těžební sektor, který je de facto hlavní součástí místní ekonomiky – viz obrázek č. 9. S postupem času jeho vliv ale bude klesat, pouze pro zajímavost podíl daného sektoru na místním HDP klesl z 34 % v roce 2007 na současných 22 %. Jedná se o cílevědomou politiku místní vlády.

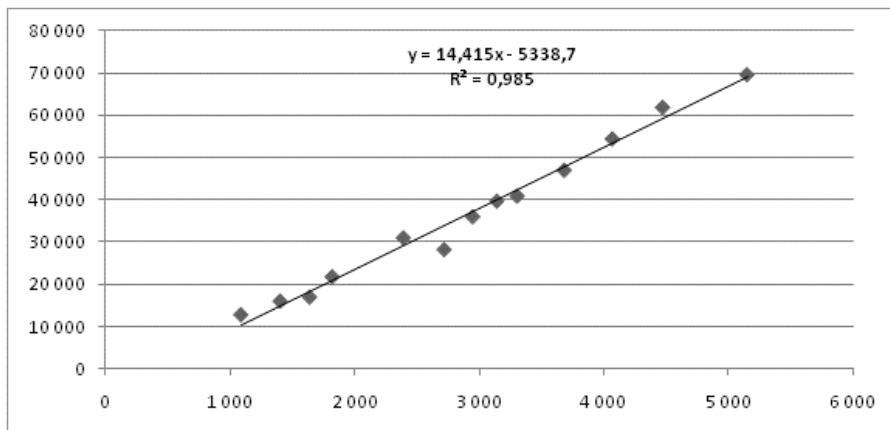
Obrázek 9. Regresní analýza – těžební sektor v mld. tenge a HDP v mld. tenge

Zdroj: vlastní výpočty

Nakonec poslední sektor zemědělství má rovněž vysoký koeficient determinace, jedná se spíše o výjimku – jak již bylo uvedeno výše, sektor má minimální vliv na místní HDP. Jeho vliv je možné sledovat zejména v rovině regionální, zejména s potazem na velké agroholdingy na jihu země.

Obrázek 10. Regresní analýza – zemědělství v mld. tence a HDP v mld. tence

Zdroj: vlastní výpočty

4.3 Zhodnocení podnikové strategie kazachstánských bank

Zhodnocení podnikové strategie kazachstánských bank bude provedeno na základě čtyř zvolených bank – Sberbank, Kaspi bank, Národní banky Kazachstánu „Halyk Bank“ a nakonec BTA. Vzhledem k zaměření dané práce středem pozornosti je poukázání na hlavně úspěšné případy uplatnění strategie, pozornost je zaměřena na úspěšné banky, což je případě prvních tří bank. Poslední banka je doplněna pouze jako případ nevhodné strategie.

4.3.1 Sberbank

Prvním příkladem banky, která se úspěšně vypořádala s problémy v bankovním sektoru je Sberbank, jedná se o dceřinou společnost stejnojmenné ruské banky, která mimochodem působí i v České republice.

Bance se relativně dobře zářilo během poslední krize, a to kvůli následujícím klíčovým oblastem její strategie:

- Možnost okamžitého převodu peněz,
- Rovnoměrné rozložení aktivit – korporace a fyzické osoby,
- Zaměření hlavně na interní trh – do 95 % půjček připadá na kazachstánské podniky.
- Široká sponzorská a PR kampaň,
- Zaměření se na regiony země.

Zprv banky jako jedna z prvních v Kazachstánu zavedla okamžitý převod peněz. Jednalo se de facto o službu shodnou se světově známým Western Union, avšak za daleko nižších poplatků. Služba se těšila velké oblibě obyvatel země, kteří hledali alternativu Western Union.

Dále banka ve svých propagačních aktivitách relativně striktně sledovala rovnoměrné rozložení aktivity mezi korporacemi a fyzickými osobami (Cbonds, 2021). Ve výsledku dokázala vhodným způsobem diverzifikovat svoje portfolio.

95 % půjček podniku připadá na kazachstánské podniky, zbylých 5 % na společné rusko-kazachstánské projekty (Shevchenko, 2021). Díky danému rozložení nemusí banka počítat s významnými riziky vyplývajícími z problémů na ostatních trzích.

Banka zároveň během krizových 2007/2009 výrazně investovala do sponzoringu a PR aktivit, které nejsou přímo spojeny s propagací (Shevchenko, 2021). Ve své době se jednalo o zcela revoluční přístup po kazachstánský bankovní sektor – zde byl marketing zaměřen hlavně na prodej, nikoliv na PR akce a vytvoření úzkých vazeb se zájmovými skupinami.

Vedení banky správně rozpoznalo potenciál kazachstánských regionů a nutnost mít fyzicky oddělení v daných regionech (Shevchenko, 2021). Díky tomu dokázala vhodným způsobem profitovat na ekonomickém růstu v regionech, kde bankovní služby nebyly natolik saturované.

4.3.2 Kaspi bank

Kaspi bank je daleko menší bankou, avšak se jedná o ukázkou toho, jak finanční instituce dokáže profitovat i bez přímé orientace na natolik slibný trh korporací. Během krize 2007/2009 se banka řídila následující strategií:

- Možnost odložení plateb,
- Rebranding z Bank Kaspijskij na Kaspi bank,
- Zaměření na spotřebitelské úvěrování.

Zprv banko přistoupila k relativně benevolentní strategii možnosti odložení plateb. Jednalo se o novinku na kazachstánském trhu. Ukázalo se však, že daná novinka vhodným způsobem podpořila hospodaření banky.

Ve stejnou dobu banka provedla rozsáhlý rebranding, součástí kterého bylo větší přiblížení kazachstánské kultuře, za klíčové oblasti je možné považovat nahrazení původního názvu Bank Kaspijskij na Kaspi bank, díky čemuž se brand banky doslova „pokazaštil“. Dále bylo vytvořeno nové logo – viz obrázek č. 11. Pro člověka, který nemá znalosti kazachstánské kultury, dané logo přijde podivné a neobvyklé, avšak pro obyvatele země se jedná o snadno rozpoznatelnou součást místní kultury – jedná se o petroglify z Tamgaly Tas pocházející z 10. století.

Obrázek 11. Nové logo Kaspi bank

Zdroj: Pronin, 2021

Nakonec banka včas rozpoznala výrazný potenciál ve spotřebitelském úvěrování kazachstánského obyvatelstva, nikoliv úvěrování korporací (Kase, 2021). Daný přístup jí umožnil se rychle dostat na první místa v dané kategorii.

4.3.3 Národní banka Kazachstánu „Halyk Bank“

Další příklad vhodně nastavené strategie je politika Národní banky Kazachstánu „Halyk Bank“ (rusky Народный банк Казахстана «Халык банк»). V dalším textu je využit jen název Halyk Bank.

Jedná se o jednu z největších bank v zemi. Daná banka je mimochodem pověřena výplatou penzijních důchodů vládou Kazachstánu. V současné době podnik působí v sousedním Kyrgyzstánu, Rusku, Gruzii, Tádžikistánu a Uzbekistánu. Zkoumaná banka vycházela z následujících prvků podnikové strategie během poslední krize:

- Spolehnutí se jen na vnitřní zdroje financování,
- Posílení pozice v regionu centrální Asie,
- Inovace,
- Diverzifikace portfolia – zaměření jak na firmy, tak i na fyzické osoby.

Banka ve své dlouhodobé strategii vychází z orientace na vnitřní zdroje financování a nespolehá se na externí finance, zejména levné peníze z EU (Godovoj otchet Halyk Bank 2007, 2008). V tom jí napomáhá široká síť poboček, kterou daná banka dostala z dob Sovětského svazu. Podnik dokázal v době krize vhodným způsobem zajistit propagaci svých

produktů přímo na daných pobočkách. Díky tomu nebyl závislý na levných půjčkách z Evropy, avšak měl pevné kořeny na svém kazachstánském trhu.

Během sledovaného období podnik posiloval svoje pozice v regionu centrální Asie. Pochopitelně ekonomická úroveň regionu je poměrně nízká, avšak je patrná významná tendence růstu – například sousední Kyrgyzstán a Tádžikistán dokázaly za období od roku 2007 do roku 2014 zdvojnásobit svoje HDP. Halyk Bank vhodně rozpoznal daný potenciál regionu a dokázal profitovat na daném růstu okolních ekonomik.

Podnik vychází z neustálého posílení inovačního potenciálu. I v době krize firma zaváděla novinky pro kazachstánský trh – například možnost placení daní přes bankomaty, zavedení mikro půjček bez důkladného ověřování bonity klientů (Godovoj otchet Halyk Bank 2007, 2008). Díky těmto krokům organizace získala renomé inovační banky v celém regionu.

Cílenou politikou banky je diverzifikace portfolia. Do světové krize kazachstánské banky se zaměřovaly hlavně na korporativní klientelu jako klíčového klienta. Halyk Bank však na rozdíl od toho od konce 90. let ve své politice se zaměřovala na rozšíření svých služeb na fyzické osoby, což jí výrazně pomohlo během krize z let 2007/2008.

4.3.4 BTA

Neúspěšné strategie uplatněné místními bankami je možné prozkoumat na základě BTA banky (rusky БТА), která se dopustila naprosto všech chyb, které jsou platné pro bankovní sektor Kazachstánu.

Daná banka byla ve své době jedním z největších hráčů na kazachstánském bankovním trhu, avšak krize z let 2007/2008 ukázala, že její strategie nebyla zcela vhodná, jelikož byla založena na následujících oblastech:

- Jednostranná závislost na stavebních projektech,
- Příliš rozsáhlé zaměření na developerské projekty v Rusku,
- Nevhodná komunikace, který přivedla k masovému výběru vkladů v bance,
- Přílišná závislost na externích zdrojích financování,
- Agresivní politika v akumulaci finančních zdrojů.

Ačkoliv banka byla univerzální, ve své strategii se zaměřovala pouze na jednu oblast, a tou jsou stavební projekty. Přitom banka přímo vystupovala jako majitel daných projektů. V době růstu cen na nemovitost se nejednalo o žádný problém, zlom však přišel spolu s poklesem ceny nemovitostí, které třeba v Alma-Aty klesly dva až třikrát během let 2007/2008. Banka jednoduše ve své strategii počítala jen s růstem cen na nemovitost a nevycházela z negativních scénářů.

Banka se dále zaměřovala na developerské projekty místo Kazachstán, hlavně v Rusku (Forbes, 2021). V podstatě se jednalo o podivnou situaci: banka investovala v zemi, která není pro ní primární. Zde ovšem nastal stejný problém, který byl zmíněn v předchozím odstavci.

Při prvních náznacích krize vedení banky by mělo zahájit účinnou krizovou komunikaci, což neprovedlo. Vedení organizace naopak se snažilo zamlčet problémy banky. Ve výsledku když se ukázalo, že došlo k problémům, lidé začali masově vybírat peníze z banky. Následně to přivedlo ke krizi likvidity zkoumané banky.

Dále banka byla příliš závislá na přísunu peněz z EU, což v době ekonomického růstu Kazachstánu nehrál významnou roli, avšak spolu s krizí likvidity v EU vyvolalo doslova zničení hlavního zdroje financování.

Nakonec banka prováděla docela agresivní politiku ve sféře kumulace zdrojů. Díky tomu posléze hledala projekty, které byly relativně toxické a vysoce rizikové. Po poklesu domácí ekonomiky se jednalo o významný zdroj problémů (Proskurina, 2021).

5 Diskuze

Kazachstán je státem, který téměř okamžitě procítil dopad světové ekonomické krize. Jak ale bylo upozorněno v práci, dopad nebyl zas až tak drastický, zejména v porovnání s některými evropskými zeměmi, které se dostaly de facto na pokraj bankrotu. Jednou z příčin dané situace je možné považovat vhodnou politiku místní vlády, která okamžitě vytvořila zvláštní národní finanční fond Samruk-Kazyna s 486 mld. tenge (3 mld. USD) a zavedla důraznou kontrolu a pomoc klíčových a nejvíce citlivých oblastí kazachstánské ekonomiky, jako jsou MSP, bankovníctví, stavebnictví, zemědělství, průmysl a inovace (Institut ekonomiky RAN, 2020).

Dále je nutné upozornit, že příčiny dané krize ležely mimo Kazachstán, jednalo se de facto o „dovezenou“ krizi. Orientace na vnitřní trh a ekonomické reformy provedené v 90. letech však pomohly zvládnout danou krizi.

V rámci diplomové práce bylo poukázáno na to, že banky, které se nespolehaly na vnější půjčky, relativně rychle se dostaly z problémů likvidity. I naopak do roku 2007 podle Atabaeva (2020) zadluženost kazachstánských bankovních podniků byla založena na externích zdrojích financování, což v případě výpadku příjmů, naprosto okamžitě znamenala problémy ve financování.

Až do období krize strategie kazachstánských bank byla zaměřena na oblast nemovitostí, což způsobilo vznik bubliny na místním trhu. V letech 2007/2009 došlo ke korekci dané bubliny a místní banky se již natolik nezaměřují na developerské projekty (Gribanova, 2021).

Problematické se však jeví hospodaření se státním rozpočtem. Po vypršení krize totiž dochází k jeho neustálému růstu. Machmutova (2021) třeba uvádí, že v letech 2008-2013 se to dalo zvládnout díky rostoucím cenám na ropu. Od roku 2013 však dochází k poklesu cen, což se odráží v hospodaření státu a rostoucímu státnímu dluhem.

Dalším problémem země je silná nerozvinutost kapitálového trhu a z toho vyplývající omezené možnosti investování, proto obyvatelé země ukládají svoje peníze na bankovní účty nebo investují do nemovitostí, to ovšem přivádí k růstu nemovitostní bubliny.

6 Závěr

Daná diplomová práce je věnována tématu, které nedávno hrálo zásadní roli – jedná se o světovou krizi z let 2007/2008. Cílem předkládané diplomové práce je na základě analýzy provedené na příkladu zvolených sektorů v ekonomice Kazachstánu zjistit důsledky a příčiny dopadu celosvětové hospodářské krize proběhlé v roce 2008.

Prvním dílčím cílem je provedení analýzy dopadu světové ekonomické krize z roku 2008 na kazachstánskou ekonomiku pomocí vybraných makroekonomických ukazatelů. HDP země je v současnosti ve výši 181,67 mld. USD, což z něj dělá největší ekonomiku regionu centrální Asie. Růst místního HDP nebyl dotčen krizí z roku 2007-2008, došlo pouze ke zpomalení růstu. Inflace v zemi je naprosto zvládnutelná a pohybuje se na úrovni 5 %. Ekonomická krize z let 2007-2008 způsobila zpomalení tempa růstu změn cenové hladiny. Index PPI se dostal v roce 2008 na -18,6 %, avšak již v dalším roce dosáhl výše 31 %. Jako zásadní problem se jeví zhoršující se hospodaření státního rozpočtu – v roce 2007 byla výše státního dluhu je 6,2 mld. USD (5,8 % místního HDP), kdežto v roce 2019 již se dostala na úroveň 36,28 mld. USD (20 % místního HDP). Přitom daného růstu nebylo dosaženo během krize, ale během posledních deseti let. Obecná míra nezaměstnanosti osciluje na úrovni 5 %, pro není ani problémem nezaměstnanost mládeže dosahující pouhých 4 % ani dlouhodobá míra nezaměstnanosti s 2,2 %. Růst domácí ekonomiky napomohl tomu, že nedošlo k významným změnám během krize v oblasti nezaměstnanosti. Kurz domácí měny je ale hodně nestabilní. Během sledovaného období došlo dvakrát k významnému poklesu měny, vždycky příčinou byly ropné šoky. Země má dlouhodobé kladné saldo obchodní bilance ve výši přibližně 26 mld. USD. Problematicky se ovšem jeví struktura – více než 50 % vývozu země činí ropa a zemní plyn. Ačkoliv naturální ukazatele vývozu rostou, suma vývozu může výrazně kolísat, a to v závislosti na změnách v kurzu valut. Díky tomu je Kazachstán zcela závislý na světové konjunktře pouze dvou výrobků, které navíc mají neobnovitelnou podobu. Vláda si toho ovšem je vědomá a počíná kroky směřující k diverzifikaci ekonomiky – podpora cestovního ruchu, MSP, bankovního sektoru apod.

Druhým dílčím cílem je vymezení dopadu světové ekonomické krize z roku 2008 na vybrané sektory kazachstánské ekonomiky. Jednalo se o bankovníctví, cestovní ruch, stavebnictví, těžební sektor a zemědělství. Bankovníctví je jedním z nejvíce dynamických sektorů ekonomiky. Krize měla dopad spíše na vybrané banky, které nezvolily vhodnou strategii, ale spíše vycházely jen z jednoho scénáře vývoje situace. Projevilo se to tím, že v roce 2009

bankovní sektor se dostal do ztráty ve výši 547,6 mld. tenge (1,3 mld. USD). Krize způsobila částečný pokles hostů v ubytovacích zařízeních, avšak se jednalo o pokles, který byl vynahrazen již v roce 2010. Dalším dopadem krize z let 2007/2008 je pokles cestování do Almaty a spíše rostoucí zájem o cestování do regionů. To samé lze tvrdit i o celkových příjmech v cestovním ruchu – v roce 2007 v Almaty se utratilo 41,67 % peněz z celkového objemu peněz utrácených v turismu, v roce 2009 32,83 %, v roce 2015 již 25,6 %. Stavebnictví logicky propadlo během krize, avšak v roce 2014 se již dostalo na původní čísla. Dalším dopadem je nahrazení Jižního Kazachstánu jako hlavního místa pro výstavbu. Těžba nerostných surovin je základem ekonomiky státu. Krize z let 2007/2008 neměla téměř žádný dopad na daný sektor, a to z důvodů vysokých cen na nerostné suroviny během krize z let 2007/2008. Zemědělství nebylo výrazně ovlivněno krizí z roku 2007/2008, a to kvůli silné domácí poptávce a výrazné podpoře místní vlády. Z dlouhodobého hlediska je však zřejmé, že dochází k postupnému nahrazení vepřového masa koňským masem.

Třetím dílčím cílem je vymezení vhodné strategie bankovních podniků v Kazachstánu, které pomohly těmto podnikům zvládnout propad poptávky způsobený světovou ekonomickou krizí z roku 2008. Zde bylo poukázáno na následující: zaměření na dosud zanedbaný kazachstánskými bankami subjekt – fyzické osoby, poskytnutí služeb hlavně na území Kazachstánu, důraz na místní kulturu, zohlednění zejména zemí Centrální Asie pro další expanzi a trvalé inovace.

Během psaní dané diplomové práce došlo k vypuknutí světové pandemie způsobené dosud neznámým virem COVID-19. Prozatím je příliš brzy hodnotit dopady dané krize na ekonomiku, avšak je zřejmé, že krize bude mít naprosto zásadní dopad na podniky působící ve sféře cestovního ruchu a gastronomie.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ANTUŠÁK, E. VILÁŠEK, J. *Základy teorie krizového managementu*. Praha: Karolinum, 2016. 124 s. ISBN 978-80-246-3443-2.
2. BLAŽKOVÁ, M. *Marketingové řízení a plánování pro malé a střední firmy*. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-6724-6.
3. CIHELKOVÁ, E a kol. *Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje (+ CD)*. Praha: C. H. Beck, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7400-155-0.
4. COOPER, W. YUE, P. *Challenges of the Muslim World: Present, Future and Past*. Amsterdam: Elsevier, 2008. 334 s. ISBN 978-0444532435.
5. ČERNOHORSKÝ, J. TEPLÝ, P. *Základy financí*. Praha: Grada Publishing, 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3.
6. DEDOUCHOVÁ, M. *Strategie podniku*. Praha: C. H. Beck, 2001. 256 s. ISBN 80-7179-603-4.
7. FU-KUO, L. *Regionalism in East Asia*. London: Routledge, 2013. 288 s. ISBN 0700716122.
8. GLADIŠ, D. *Akciové investice*. Praha: Grada Publishing, 2015. 176 s. ISBN 978-80-247-5375-1.
9. HOLMAN, R. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2011. 696 s. ISBN 978-80-740-0006-5.
10. HOLMAN, R. *Makroekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2010. 200 s. ISBN 80-7179-885-1.
11. JIRÁNKOVÁ, M. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-3276-3.
12. JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 3., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.
13. KISLINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize*. Praha: Grada Publishing, 2009. 208 s. ISBN 978-80-247-3136-0.
14. KOHOUT, P. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. Praha: Grada Publishing, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-3583-2.
15. KOHOUT, P. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. 7. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Grada Publishing, 2012. 272 s. ISBN 978-80-247-5064-4.
16. KOTLER, P. KELLER, K. *Marketing management*. 14. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. 816 s. ISBN 978-80-247-4150-5.
17. KOTLER, P. *Moderní marketing*. Praha: Grada Publishing, 2007. 1041 s. ISBN 978-80-247-1545-2.
18. KOZEL, R. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006. 277 s. ISBN 978-80-247-0966-6.
19. KUNEŠOVÁ, H. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-717-9455-4.
20. MANDEL, M. TOMŠÍK, V. *Monetární ekonomie v období krize a konvergence*. Praha: Management Press, 2018. 432 s. ISBN 978-80-7261-545-2.
21. PALATKOVÁ, M. *Management cestovních kanceláří a agentur*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3751-5.
22. PORTER, M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press, 2008. 350 s. ISBN 978-1-4165-9035-4.
23. ROJÍČEK, M. SPĚVÁČEK, V. VEJMĚLEK, J. ZAMRAZILOVÁ, E. ŽDÁREK, V. *Makroekonomická analýza - teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. 544 s. ISBN 978-80-247-5858-9.

24. SOUKUP, J. PAVELKA, T. POŠTA, V. NESET, P. *Makroekonomie*. Praha: Management Press, 2018. 536 s. ISBN 978-80-726-1537-7.
25. SRPOVÁ, J. *Podnikatelský plán a strategie*. Praha: Grada Publishing, 2011. 200 s. ISBN 978-80-247-4103-1.
26. SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2009. 356 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
27. SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2009. 356 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
28. ŠTĚRBOVÁ, L. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2013. 268 s. ISBN 978-80-247-4694-4.
29. VÁCHAL, J., VOCHOZKA, M. *Podnikové řízení*. Praha: Grada Publishing, 2013. 688 s. ISBN 978-80-247-4642-5.
30. VEBER, J. *Management inovací*. Praha: Management Press, 2013. 288 s. ISBN 978-807-261-4233.
31. ZUZÁK, R. KONIGOVÁ, M. *Krizové řízení podniku*. Praha: Grada Publishing 2009. 256 s. ISBN 978-80-247-3456-8.

Databáze a internetové zdroje

1. Agentura Kazachstánu dohlížející na regulaci a rozvoj finančního trhu. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<https://www.gov.kz/memleket/entities/ardfm/documents/8?activities=1023&lang=r>> u>.
2. ATABAEVA, D. Cena vyhoda Kazahstana iz krizisa - do sih por ona neizvestna. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <https://rus.azattyq.org/a/financial_crisis_kazakhstan/2094116.html>.
3. BERTON, D. Spustja desjatiletie posle aziatskogo finansovogo krizisa jekonomika regiona rastet bystryimi tempami, no ostaetsja dlinnij perechen' nereshennyh zadach. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2007/06/pdf/burton.pdf>>.
4. Cbonds. Fitch prisvoilo DB AO «Sberbank» (Kazahstan) rejting «BBB-», prognoz «Stabilnyj». [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<https://cbonds.ru/news/458783/>>.
5. Forbes. Kolichestvo bankov v Kazahstane mozhet sokratitsja. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<https://kursiv.kz/news/banki/2020-10/kolichestvo-bankov-v-kazahstane-mozhet-sokratitsya>>.
6. GRIBANOVA, S. Dolgoe vyzdorovlenie. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<https://expertonline.kz/a16169/>>.
7. Institut ekonomiky RAN. Kazahstan: Krizis 2007–2009 gg. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<http://cc-sauran.kz/rubriki/economika/49-kazahstan-krizis-20072009-gg.html>>.
8. ISABAEVA, S. Na poroge mirovoj recessii: kakie uroki stoit izvlech iz krizisa 90-h. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://camonitor.kz/34659-kakie-uroki-mogut-izvlech-kazahstancy-iz-krizisa-1990-h-gg.html>>.
9. Kase. Kaspi Bank soobshhil osnovnye rezultaty svoej dejatel'nosti za 2008 god. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<http://investkz.com/articles/5863.html>>.
10. Kazakhstan.travel. [online]. [2021-01-25]. Dostupné z: <<https://kazakhstan.travel/>>.

11. Kazstat. Dinamika osnovnykh socialno-ekonomicheskikh pokazatelej. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz/official/dynamic>>.
12. Kazstat. Statistika promyshlennogo proizvodstva. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz/official/industry/14/statistic/6>>.
13. Kazstat. Statistika selskogo hozjajstva. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz/official/industry/14/statistic/6>>.
14. Kazstat. Statistika stroitelstva. [online]. [2021-01-25]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz/official/industry/162/statistic/8>>.
15. Kazstat. Statistika turizma. [online]. [2021-01-25]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz/official/industry/22/statistic/6>>.
16. Kommersant. Restrukturizacija zadolzhennosti po GKO-OFZ. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://www.kommersant.ru/doc/209466>>.
17. Kursiv. Glava Kazachstana predlozhil stranam perejti na "zelenyj" VVP. [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2017-06/glava-kazachstana-predlozhil-stranam-pereyti-na-zelenyy-vvp>>.
18. Kursiv. Ot chego zavisit kurs tenge? [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://kursiv.kz/news/issledovaniya/2019-01/ot-chego-zavisit-kurs-tenge>>.
19. MACHMUTOVA, M. Kazachstan: do i posle krizisa. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.cfin.ru/anticrisis/macroeconomics/crisis_in_world/kz.shtml>.
20. Portál premiéra Kazachstánu. Strategicheskij plan 2025. [online]. [2021-01-25]. Dostupné z: <<https://primeminister.kz/ru/documents/gosprograms/stratplan-2025>>.
21. PRONIN, P. Kaspi bank terminal system. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <<https://www.freelancer.com/u/ppronin/portfolio/Kaspi-bank-terminal-system-2662661?w=f&ngsw-bypass=>>>.
22. PROSKURNINA, O. Pust vernet dengi i zhivet schastlivo. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30623380#pos=24;8>.
23. SHEVCHENKO, T. DB AO Sberbank vystupil oficialnym partnerom ekonomicheskogo foruma "Ekspert-100-Kazachstan". [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.sberbank.ru/ru/press_center/all/article?newsID=11000179-1-1&blockID=1303®ionID=77&lang=ru&type=NEWS>.
24. Vesti. Samye tjazhelye krizisy na rynke v istorii Ob etom soobshhaet "Rambler". [online]. [2020-08-27]. Dostupné z: <<https://finance.rambler.ru/economics/38198098-samye-tyazhelye-krizisy-na-rynke-v-istorii/?updated>>.
25. VOROTILOV, A. Pirrova pobeda. [online]. [2021-03-12]. Dostupné z: <https://forbes.kz/process/probing/pirrova_pobeda/>>.